

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Jiří Jokl

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Tematický okruh: Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 03. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 214.519 znaků včetně mezer.

Mgr. Jiří Jokl

V Praze dne 31.03.2024

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval především JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D., za jeho přístup, věnovaný čas, odborné vedení a cenné rady. Současně děkuji mé rodině, a především mé přítelkyni za podporu při realizaci mých cílů.

Obsah

Úvod.....	1
1 K pojmu trest odnětí svobody	6
1.1 Vývoj českého vězeňství	10
1.2 Aktuální podoba výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice.....	11
1.3 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody z pohledu odsouzeného.....	17
1.4 Hypotéza týkající se zacházení s odsouzenými.....	22
2 Alternativní tresty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody	25
2.1 Trest obecně prospěšných prací.....	27
2.2 Trest domácího vězení.....	28
2.3 Peněžitý trest.....	29
2.4 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.....	30
2.5 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.....	31
2.5.1 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody ve Spolkové republice Německo a Švýcarsku	31
2.5.2 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice.....	33
3 Institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	36
3.1 Podmínky podmíněného propuštění	38
3.1.1 Materiální podmínka	39
3.1.2 Formální podmínka	42
3.2 Posuzování splnění podmínky u opětovného podmíněného propuštění.....	43
3.3 Základní právo na podmíněné propuštění	44
3.4 Návrh na podmíněné propuštění.....	46
3.5 Rozhodování soudu o podmíněném propuštění.....	49
3.6 Procesní obrana proti rozhodnutí o podmíněném propuštění	51
3.7 Zkušební doba.....	52
4 Případ z praxe	56
4.1 Případ z praxe I.....	56
4.2 Případ z praxe II	59
5 Podmíněné propuštění dle statistických ročenek	62
5.1 Statistické ročenky Vězeňské služby.....	62
5.1.1 Rok 2019	62
5.1.2 Rok 2020	63

5.1.3	Rok 2021	64
5.2	Rok 2022.....	65
5.3	Závěry srovnávací analýzy	66
5.4	Podmíněné propuštění z pohledu soudců	68
	Závěr.....	71
	Seznam použitých zkratk.....	76
	Seznam použitých zdrojů	77
	Abstrakt	84
	Abstract	86

Úvod

Trest odnětí svobody je možné chápat jako univerzální a nejpřísnější trestní sankci, kterou lze v podmínkách českého právního řádu za spáchaný trestný čin fyzické osobě uložit. Souběžně se jedná o sankci, která prošla v průběhu dějin významným vývojem, přičemž zlomovým rokem byl v novodobých dějinách českého státu rok 1993, neboť v tomto roce došlo k postupnému odbourávání negativních stránek vězeňství ve smyslu odstranění militarizačních prvků v procesu dohledu a dozoru a dále byla posílena centralizace správy vězeňství.¹

Dle současné právní úpravy obsažené v TZ existují tři typy trestu odnětí svobody, a to nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem, přičemž využití institutu podmíněného propuštění, které je ústředním tématem této rigorózní práce, je logicky možné výhradně u výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V souvislosti s nepodmíněným trestem odnětí svobody je trvale problematickou a diskutovanou otázkou zejména způsob výkonu tohoto trestu, který je vykonáván ve věznicích. Vězení je totiž místem vyznačujícím se nedostatkem na nejrůznějších úrovních; tyto úrovně nedostatku popsal již v padesátých letech G. M. Sykes, který hovořil o morálním zavržení odsouzeného ze strany společnosti, nedostatku svobody a autonomie, materiálním nedostatkem a nedostatkem heterosexuálních vztahů a bezpečnosti.² S jednotlivými úrovní nedostatku vyvolávajících v odsouzeném pocity deprivace je nepochybně spjata to, že ve vězení dochází k určitému omezení práv odsouzených (tj. svobody pohybu a pobytu, práva na nedotknutelnost osoby a soukromí nebo zachování listovního tajemství); tato míra omezení je závislá nejen od typu věznice, ale i od jednotlivých oddělení.³

Názor široké veřejnosti na vězení a celkový vězeňský systém je v dnešní době dle názoru rigorozanta ovlivněn všeobecnou neznalostí vězeňského systému, kdy tato nekriticky přejímá zprávy z médií, aniž by je nechala projít svým vlastním soudem. Média přitom záměrně vybírají takové traumatické události a typy odsouzených, kteří vzbuzují ve veřejnosti přesvědčení o nezbytnosti co možná nejpřísnějšího vězeňského systému.⁴ Kolektivní představivost je tak v tomto ohledu postavena na tom, jak jednotlivé odsouzené vyobrazují média.

¹ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 66.

² PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 244.

³ § 5 Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-19]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴ DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 25.

V souvislosti s otázkou nápravy vězňů se penologická a penitenciární věda zabývala důvody recidivy a způsoby psychologické práce s odsouzenými; v důsledku toho vyvodila, že s každým vězněm je potřeba pracovat individuálně a že za účinným napravením stojí nikoliv kázeň a dril, ale porozumění, důstojné zacházení a respekt k základním lidským potřebám.⁵ V kontextu toho se rigorozant ve své rigorózní práci pokusí o vyslovení určité hypotézy týkající se toho, jak by mělo být s odsouzenou osobou zacházeno tak, aby z její strany nebylo opakováno kriminální chování. S tímto jde ruku v ruce otázka alternativních trestů a rovněž tak institut podmíněného propuštění z výkonu trestu.

Jak bylo naznačeno výše, trest odnětí svobody je nutné chápat jako nejzazší prostředek potrestání pachatele, k jehož uložení by mělo být přistoupeno výhradně tehdy, nepostačuje-li uložení mírnějšího trestu, tedy jedná se o tzv. prostředek *ultima ratio*. Alternativními tresty, které mohou za určitých podmínek plně nahradit nepodmíněný trest odnětí svobody, jsou v podmínkách české právní úpravy trest obecně prospěšných prací dle § 62 TZ, trest domácího vězení dle § 60 TZ, peněžitý trest dle § 67 TZ a nepochybně je nutné mezi tyto alternativy zařadit i institut podmíněného odsouzení, příp. i přísnější variantu s dohledem, dle § 81 a násl. TZ.

Je otázkou, zda lze Českou republiku zařadit k takovým zemím, které možnosti alternativních trestů hojně využívají či nikoliv. V této souvislosti zveřejněná zpráva Rady Evropy ze dne 21. května 2019 spíše inklinuje k závěru, že ano, neboť dle ní patří Česká republika k zemím s nadprůměrným zastoupením odsouzených vykonávajících alternativní trest namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁶

V rámci odborné veřejnosti se však lze setkat i s názorem, že procentuální zastoupení ukládání alternativních trestů není v České republice až tak vysoké, jak by se mohlo na první pohled zdát.⁷ Tento konkrétní závěr je podložen například statistikou uskutečněnou v roce 2017, v jejímž rámci činil počet odsouzených osob 55 705, kdy z tohoto počtu bylo celkem 8 420 odsouzeno k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, celkem 33 379 k podmíněnému trestu odnětí svobody a u celkem 11 723 odsouzených bylo využito alternativního trestu, a to tak, že celkem 5 982 odsouzeným (tj. celkem 10,7 %) byl uložen trest obecně prospěšných prací, dále 5 647

⁵ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 201.

⁶ ADVOKÁTNÍ DENÍK. Počet alternativních trestů v Evropě roste, Česko je nad průměrem [online]. 2019 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/05/21/pocet-alternativnich-trestu-v-evrope-roste-cesko-je-nad-prumerem/>

⁷ LUKÁŠOVÁ, Marcela. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. Trestněprávní revue, 2020, č. 1, s. 23-28.

odsouzeným (tj. celkem 10,1 %) byl uložen peněžitý trest a 94 odsouzeným (tj. celkem 0,2 %) bylo uložen trest domácího vězení. Je tak v této souvislosti poměrně diskutabilní, jaké číselné hodnoty jsou rozhodující pro to, abychom mohli určitý stát zařadit mezi tu skupinu států, jež aktivně využívá alternativní tresty namísto uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. S tím nepochybně souvisí i otázka, zda v praxi nedochází k nadužívání nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody představuje pro odsouzeného možnost spočívající v jeho podmíněném propuštění před plným vykonáním uloženého trestu, a to při splnění zákonem stanovených podmínek, které jsou upraveny v ustanovení § 88 TZ. Dle daného ustanovení je využití institutu v obecné rovině možné při splnění tří podmínek, a to polepšení odsouzeného zejména v důsledku vykonávání uloženého trestu, důvodné očekávání budoucího vedení řádného života, popř. přijetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného a vykonání určité části uloženého trestu.

Využití daného institutu je možné výhradně na základě rozhodnutí, které je dle § 331 odst. 1 TŘ svěřeno do rukou soudu; ten může rozhodnout na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, příp. i bez takového návrhu ve veřejném zasedání. Do účinnosti novely⁸ TŘ účinné k 1. 1. 2022 mohl být předmětný návrh podán rovněž zájmovým sdružením občanů, nabídl-li převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného. Předmětná novela však toto oprávnění zájmového sdružení občanů odebrala a za současné právní úpravy se zájmové sdružení občanů může k takovému návrhu ve smyslu ustanovení § 331 odst. 4 TŘ toliko připojit, pokud nabídne převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného.

Další významnou změnou, jež přinesla předmětná novela, byla změna formy soudního zasedání v řízení o návrhu na podmíněné propuštění, kdy před účinností novely byl soud obecně povinen rozhodovat o návrhu na podmíněné propuštění ve veřejném zasedání, tedy bez ohledu na to, jak rozhodoval, byl povinen tak činit vždy ve veřejném zasedání.⁹ V praxi tak mohla nastat vcelku absurdní situace spočívající v tom, že soud musel rozhodovat ve veřejném zasedání i tehdy, když rozhodoval např. o zamítnutí návrhu pouze z důvodu nesplnění zákonné lhůty.¹⁰ V důsledku

⁸ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony.

⁹ Výjimkou z toho bylo řízení o žádosti ve smyslu § 88 odst. 2 TZ.

¹⁰ KLABAČKA, Ondřej. Změny právní úpravy podmíněného propuštění od 1. 1. 2022. Právní rozhledy, 2022, č. 10, s. 370-374.

této novely je umožněno, aby v takovém případě, kdy jde o zamítnutí návrhu pouze z důvodu nesplnění zákonné lhůty, rozhodl předseda senátu mimo veřejné zasedání.¹¹

Rovněž se novela dotkla způsobu podání daného návrhu ze strany odsouzeného, kdy po její účinnosti může odsouzený daný návrh podat výhradně prostřednictvím věznice.¹² Smyslem této změny bylo zejména včasné informování Vězeňské služby České republiky, neboť v praxi se nezdálo, že se Vězeňská služba České republiky dozvěděla o tomto návrhu až v momentě, kdy byla ze strany soudu vyzvána k předložení veškerých relevantních podkladů pro rozhodnutí.¹³

Jak bylo naznačeno výše, o návrhu se rozhoduje ve veřejném zasedání, jehož úprava je obsažena v § 232 a násl. TŘ. Před tímto rozhodnutím musí být odsouzený vyslechnut, daná povinnost výslechu se však zpravila neuplatní v případě, kdy podmíněné propuštění navrhl ředitel věznice nebo se k takovému návrhu připojil (i když jako možnost ji nelze vyloučit) a o podmíněném propuštění rozhoduje se souhlasem státního zástupce předseda senátu.¹⁴ Dle praxe rigorozanta směřuje tento výslech mimo jiné do oblasti toho, jaký způsob života povede v případě vyhovění daného návrhu, což v zásadě vypovídá o tom, že při posuzování návrhu je zohledňována otázka resocializace odsouzeného. Za předpokladu, že je rozhodnutí soudu pozitivního rázu a státní zástupce i odsouzená osoba se na místě vzdají práva na podání stížnosti, je usnesení v takovém okamžiku pravomocné.

Co se týče návrhu na podmíněné propuštění, je nutné dbát nejen na to, aby byly splněny zákonné předpoklady vymezené v ustanovení § 88 TZ, ale rovněž i na podobu samotného návrhu, byť zákonem není stanovena konkrétní forma, měl by takový návrh splňovat náležitosti dle § 59 odst. 3 TŘ, které je generálním ustanovením pro zpracování podání adresované orgánům činným v trestním řízení.¹⁵ Dále by takový návrh měl odůvodňovat splnění stanovených zákonných předpokladů, které lze členit na materiální a formální.

¹¹ O návrhu na podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody rozhoduje soud; zamítnout návrh pouze z důvodu, že dosud neuplynula lhůta stanovená v zákoně pro podmíněné propuštění, může též předseda senátu mimo veřejné zasedání (Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 333).

¹² Odsouzený, který vykonává trest odnětí svobody, může návrh na podmíněné propuštění podat pouze prostřednictvím věznice, jinak mu předseda senátu návrh vrátí s poučením o nutnosti podat jej tímto způsobem (Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 331).

¹³ KLABAČKA, Ondřej. Změny právní úpravy podmíněného propuštění od 1. 1. 2022. Právní rozhledy, 2022, č. 10, s. 370-374.

¹⁴ ŠKVAIN, Petr. § 333 [Príslušnost soudu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3814.

¹⁵ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody [online]. 2022 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>

Konkrétní podoba tohoto návrhu je popsána v kapitole 4.1 rigorózní práce, v jejímž rámci rigorozant popisuje případ ze své praxe, který se týká právě institutu podmíněného propuštění; v rámci tohoto konkrétního případu dosáhl rigorozant na základě podaného návrhu podmíněného propuštění u svého klienta XY.

Rigorozant se v základných rysech daným návrhem o podmíněné propuštění zabývá dále v kapitole 4.2 rigorózní práce, v jejímž rámci je rozebrán další případ z praxe, u něhož bylo po několika snahách rovněž docíleno podmíněného propuštění u klienta YZ. V případě tohoto druhého případu byla celá situace složitější v tom, že klient YZ nenastoupil včas do výkonu trestu a více než 4 roky se skrýval v zahraničí, než byl dopaden útvarem Policie České republiky, v praxi označovaným jako „Lovci lebek“.

Nutno doplnit, že celkový počet schválených návrhů o podmíněné propuštění a další související otázky je možné sledovat prostřednictvím statistik vydávaných každoročně Vězeňskou službou České republiky. Z nejnovější statistiky zpracované pro rok 2022¹⁶ vyplývá, že počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění činil celkem 2 877. S ohledem na to je součástí rigorózní práce rovněž srovnávací analýza ve vztahu k počtu vyhoveným návrhům o podmíněné propuštění včetně dalších souvisejících otázek, přičemž srovnávacím obdobím bylo rigorozantem zvoleno období posledních čtyř let, tedy 2019–2022. Podmíněné propuštění je však možné mapovat nejen prostřednictvím pevných čísel udávaných ve statistikách Vězeňské služby České republiky, ale rovněž i z pohledu samotných soudců, kteří se danou agendou, tedy rozhodováním o podmíněném propuštění, zabývají. Tato srovnávací analýza včetně problematiky dotazníkového šetření provedeného mezi soudci je popsána v kapitole 5 rigorózní práce.

Závěrem úvodní části rigorozant uvádí, že jeho cílem bylo přiblížit institut podmíněného propuštění z výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody nejen z pohledu právní úpravy, ale rovněž i z pohledu samotného odsouzeného. Nad to rigorozant ve své práci usiloval o její obohacení o praktické zkušenosti, jež získal během své praxe v advokacii.

¹⁶ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistická ročenka za rok 2022 [online]. 2022 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na tomto odkaze: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

1 K pojmu trest odnětí svobody

Současný systém trestů dle české právní úpravy se rozpadá na dva subsystemy, a to tresty pravidelné dle § 52 TZ a výjimečný trest dle § 54 TZ.¹⁷ Ustanovení § 52 odst. 1 TZ obsahuje taxativní výčet druhů trestů, jež lze uložit dospělému pachateli trestného činu, a to konkrétně:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz držení a chovu zvířat,
- i) zákaz pobytu,
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- k) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- l) ztráta vojenské hodnosti,
- m) vyhoštění.

Již ze samotného řazení, v jehož rámci je na prvním místě uveden trest odnětí svobody, je patrné, že se jedná o nepřísnejší trestní sankci, kterou lze v podmínkách české právní úpravy fyzické osobě uložit, tedy jde o tzv. prostředek *ultima ratio*. Daný trest by tak měl být aplikovaný výhradně tehdy, nepostačuje-li k nápravě pachatele uložení mírnějšího druhu trestného činu.

Trest odnětí svobody je dále dle ustanovení § 52 odst. 2 TZ členěn na jednotlivé typy, přičemž při posouzení toho, jaký z těchto typů trestu odnětí svobody bude v konkrétním případě uložen, je nutné vycházet především z ustanovení stanovujících zákonné podmínky pro uložení a výkon každého z nich a dále je nutné vycházet i z dalších ustanovení TZ upravujících ukládání trestu odnětí svobody.¹⁸ Jednotlivé typy tohoto trestu jsou následující:

1. nepodmíněný trest odnětí svobody;
2. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a

¹⁷ KALVODOVÁ, Věra. § 52 [Druhy trestů]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 3.

¹⁸ PÚRY, František. § 52 [Druhy trestů]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1018, marg. č. 7.

3. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody se v kontextu tohoto členění rozumí výhradně výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, tedy využití institutu podmíněného propuštění je logicky možné pouze u nepodmíněného trestu odnětí svobody. S ohledem na tuto skutečnost se rigorozant věnuje ve své práci rovněž otázce nepodmíněného trestu odnětí svobody, jakož i jeho výkonu.

Dle ustanovení § 55 odst. 1 TZ je možné nepodmíněný trest odnětí svobody uložit nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TZ, ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 108 TZ nebo o výjimečný trest dle § 54 TZ. Tento výjimečný trest se vyskytuje ve dvou formách, a to v podobě trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let¹⁹ a v podobě trestu odnětí svobody na doživotí²⁰, přičemž užití výjimečného trestu je možné výhradně v případě zvlášť závažného zločinu, u něhož to TZ dovoluje. K tomu Ústavní soud uvádí následující: „*O uložení výjimečného trestu lze uvažovat pouze tehdy, pokud se spáchaný skutek svými charakteristikami velmi výrazně odchyľuje od typických jednání subsumovatelných pod skutkovou podstatu některého ze zvlášť závažných zločinů*“.²¹

Z výše uvedeného jsou tak patrné dvě základní kumulativní podmínky, které musí být splněny pro to, aby mohlo dojít k uložení výjimečného trestu, tj. musí jít o zvlášť závažný zločin a TZ musí u takového zvlášť závažného zločinu uložení výjimečného trestu výslovně dovolat. V případě výjimečného trestu v podobě trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let musí být vedle těchto podmínek splněna další alternativně stanovená podmínka v podobě velmi vysoké závažnosti spáchaného zvlášť závažného zločinu, příp. musí být možnost nápravy pachatele obzvlášť ztížena. O to přísnější, resp. ty nejprísnejší v podmínkách české právní úpravy, jsou pak další podmínky u výjimečného trestu v podobě trestu odnětí svobody na doživotí, jehož uložení je výhradně možné (a) u vymezeného okruhu těch nejzávažnějších zvlášť závažných zločinů²²; (b) závažnost takového zvlášť závažného zločinu je mimořádně vysoká vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu

¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 54 odst. 1 a 2.

²⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 54 odst. 1 a 3.

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. III. ÚS 1250/12.

²² Zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka. (PŮRY, František. § 54 [Výjimečný trest]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1025.)

provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a (c) uložení trestu odnětí svobody na doživotí buď vyžaduje ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 20 až do 30 let. Zkoumáním těchto podmínek pro uložení výjimečného trestu na doživotí se Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi zabýval již mnohokrát. Ve svém usnesení ze dne 30. 1. 2018²³ tak například ve vztahu k podmínce ad (b) na mimořádně vysokou závažnost zvlášť závažného zločinu judikoval následující: *„Pokud jde o naplnění zákonného předpokladu pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí podle § 54 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, který předpokládá mimořádnou závažnost zvlášť závažného zločinu, tak soudy nižších stupňů shledaly u obviněných takovou mimořádnou závažnost z důvodu způsobení zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku. V obecnosti představuje takový následek nenapravitelnou nebo jen velmi obtížně napravitelnou poruchu způsobenou zvlášť závažným zločinem na nejvýznamnějších zájmech chráněných těmi ustanoveními trestního zákoníku, která dovolují uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí. Tak např. u zločinu vraždy to může být úmyslné usmrcení většího počtu lidí, než postačuje podle § 140 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, u ostatních zvlášť závažných zločinů by bylo takovým následkem usmrcení dvou a více osob, případně u obou kategorií činů i v kombinaci s dalšími trvalými následky na zdraví. V takovém případě není vyloučeno považovat za zvlášť těžký a těžko napravitelný následek vedle úmyslného usmrcení aspoň jedné osoby i majetkovou škodu mimořádně velkého rozsahu, vážnou a těžko odstranitelnou poruchu v hospodářství, ve fungování státního aparátu, důležitých provozů (např. jaderných elektráren, letového provozu, zdravotnické služby), popř. i s negativním dopadem v mezinárodním měřítku apod.“* V daném případě tak byla mimořádně vysoká závažnost zvlášť závažného zločinu založena kritériem zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku, neboť v důsledku jednání obviněných spočívají ve výrobě šířené směsi došlo jen v období od 1. 9. 2012 do 31. 12. 2012 k intoxikaci nejméně 117 osob, kdy nejméně u 38 níže uvedených osob došlo v přímé příčinné souvislosti s otravou methylalkoholem ze směsi vyrobené obžalovanými F. a K. a šířené dále obžalovaným V. a po něm dalšími osobami k jejich úmrtí a u nejméně 50 přeživších poškozených uvedených níže došlo v přímé příčinné souvislosti k jejich těžké újmě na zdraví.

Tři kritéria, jež jsou vymezena u podmínky ad (b) pro dovození mimořádné závažnosti zvlášť závažného zločinu jsou tak alternativní, tedy postačí splnění pouze jedné z nich. Tedy mimořádná závažnost zvlášť závažného zločinu může být dána buď zvlášť zavrženíhodným způsobem

²³ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 30.01.2018 sp. zn. 6 Tdo 1553/2016 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

provedení činu nebo zvláště zavrženíhodnou pohnutkou nebo zvláště těžkým a těžko napravitelným následkem. Otázkou „alternativnosti“ těchto podmínek se Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi rovněž zabýval.²⁴

Dále k podmínce ad (c) spočívající v tom, že uložení výjimečného trestu na doživotí musí vyžadovat účinná ochrana společnosti anebo je možné uložení tehdy, nepostačuje-li uložení výjimečného trestu v podobě trestu odnětí svobody nad 20 let až do 30 let, pak Nejvyššího soud²⁵ ve vztahu k účinné ochraně společnosti uvádí následující: „*Hledisko obsažené v ustanovení § 54 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku, totiž že uložení trestu odnětí svobody na doživotí vyžaduje účinná ochrana společnosti, musí být odůvodněno potřebami generální prevence. Tak je tomu zejména v případech vražedných útoků vedených zjištěnými pohnutkami a páchaných s rozmyslem, jejichž předmětem jsou zejména osoby vyššího věku či jiné kategorie osob, které se v praxi objevují relativně často. Pachatelé těchto činů využívají větší zranitelnosti a určitého zdravotního či sociálního znevýhodnění uvedených osob, což vyvolává i určité hluboké znepokojení široké veřejnosti.*“ Hledisko spočívající v uložení trestu z důvodu, že to vyžaduje účinná ochrana společnosti, musí být odůvodněno potřebami generální prevence.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je zároveň nejprísnejším typem z výše uvedených modifikací trestu odnětí svobody ve smyslu § 52 odst. 2 TZ, neboť tím nejzávažnějším způsobem zasahuje do základních práv a svobod jedince, a to tím, že jeho výkonem dochází k omezení osobní svobody odsouzeného; dle ustanovení § 55 odst. 3 TZ se trest odnětí svobody vykonává ve věznicích. Nejprísnejší variantou v rámci nepodmíněného trestu odnětí svobody, jak vyplývá z výše uvedeného, je pak dle TZ výjimečný trest, který se vyskytuje ve dvou podobách, a to jako trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let anebo jako trest odnětí svobody na doživotí. Nutno poznamenat, že dosavadní poznatky vědy ukazují, že výkon výjimečného trestu s sebou přináší velké riziko škodlivých vlivů na odsouzené v podobě vzniku nejrůznějších psychických poruch osobnosti nebo vede ke zhoršování takových poruch, s nimiž jsou pachatelé již zařazováni do výkonu výjimečného trestu.²⁶ V této souvislosti je tak v současné době stále diskutovaným tématem nejen samotný výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale rovněž právní postavení

²⁴ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 25.02.2015 sp. zn. 7 Tdo 1608/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁵ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 26.07.2012 sp. zn. 6 Tdo 707/2012 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁶ PŮRY, František. § 54 [Výjimečný trest]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1029, marg. č. 2.

odsouzeného ve smyslu jeho práv a povinností. Vývoj výkonu nepodmíněného trestu odnětí popisuje následující kapitola.

1.1 Vývoj českého vězeňství

Vývoj českého vězeňství byl ovlivněn zejména tím, že Čechy a Slovensko tvořily do roku 1992 společný stát, a to Českou a Slovenskou Federativní Republiku; veškerá právní úprava týkající se otázek vězeňství tak byla upravena pro oba státy společně, přičemž zásadní změnou bylo jejich rozdělení do samostatných dvou celků, čímž došlo i k jejich postupnému samostatnému upravování otázek vězeňství.²⁷

Po rozdělení na dva samostatné celky byla Českou republikou přijata Evropská vězeňská pravidla z roku 1987²⁸, tj. doporučení Výboru ministrů členským státům Rady Evropy týkající se minimálních standardů, které by měly být uplatňovány ve věznicích. V současné době existují aktualizovaná Evropská vězeňská pravidla, která byla přijata Výborem ministrů jako doporučení Rec(2006)2 dne 11. 1. 2006.²⁹ V rámci těchto aktualizovaných Evropských vězeňských pravidlech byla výslovně vyjádřena potřeba podstatné revize a aktualizace původních pravidel s ohledem na vývoj, k němuž došlo v trestní politice, praxi ukládání trestů a celkovém vedení vězeňství v Evropě.

V České republice se po rozdělení oproti Slovensku uplatňovaly původní společné československé právní předpisy, kterými byl společný trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb. ve znění několika novelizací; změna týkající se trestního práva hmotného nastala v roce 2009, kdy došlo k přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., nadále však pro oblast trestního práva procesního zůstal platný a účinný původní trestní řád č. 141/1961 Sb.³⁰ Speciálně pro oblast výkonu trestu odnětí svobody byl důležitý rok 1999, neboť došlo k přijetí zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody; v návaznosti na tento zákon došlo k vydání vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou byl stanoven řád výkonu trestu odnětí svobody. V rámci otázek výkonu dozoru nad výkonem trestu pak došlo k přijetí zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráži České republiky.

²⁷ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 17.

²⁸ Doporučení Výboru ministrů č. Rec (87) 3 k Evropským vězeňským pravidlům.

²⁹ Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům.

³⁰ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 63.

Vývoj vězeňství v samostatné České republice postupoval cestou moderního západoevropského modelu, dle něhož představuje trest odnětí svobody jak nástroj represivní zaměřený na potrestání pachatele, tak i nástroj, jehož prostřednictvím mají být vězni převychováni a napraveni; od roku 1993 pak došlo k postupnému odstraňování negativních stránek vězeňství, když došlo k odstranění militarizačních prvků v procesu dohledu a dozoru a dále byla posílena centralizace správy vězeňství; vězení tak přestalo být využíváno jako nástroj politického boje sloužící k pronásledování odpůrců režimu.³¹

Pro modernizaci a rozvoj vězeňství byla dále klíčová Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015³², kterou lze chápat jako významný plánovací dokument obsahující směřování a priority českého vězeňského systému. Koncepce mj. vymezuje filozofii výkonu trestu odnětí svobody, kdy uvádí, že účinnost trestu lze vymezit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce; trest zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci, avšak jde také o požadavek zamezit prisonizaci a naplnit funkci trestu. K dnešnímu dni se v České republice uplatňuje Koncepce vězeňství, jež má povahu širšího koncepčního nástroje a je rozvržena na období do roku 2025.³³

1.2 Aktuální podoba výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice

Problematika výkonu trestu odnětí svobody je upravena jak na úrovni mezinárodní, tak na úrovni vnitrostátní. Z mezinárodních pramenů právní úpravy je třeba zmínit zejména Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³⁴ a jeho Opční protokol³⁵, Úmluvu proti mučení a jinému hrubému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání³⁶ a její Opční protokol³⁷, Úmluvu o lidských právech³⁸, Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami³⁹ a

³¹ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 66.

³² Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. Dostupné na následujícím odkazu: https://justice.cz/documents/12681/762277/koncepce_do+roku_2015+%282%29.pdf/74d6fdaf-b5c0-4165-a853-efe2a84a68f6

³³ Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2025. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

³⁴ Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

³⁵ Sdělení č. 169/1991 Sb., o uložení listiny o přístupu České a Slovenské Federativní Republiky k Opčnímu protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, sjednanému v New Yorku dne 16. prosince 1966.

³⁶ Vyhláška č. 143/1988 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

³⁷ Protokol č. 78/2006 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

³⁸ Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

³⁹ Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami (Pravidla Nelsona Mandely).

Evropská vězeňská pravidla, která byla přijata Výborem ministrů jako doporučení Rec(2006)2 dne 11. 1. 2006.⁴⁰

Z výše uvedeného považuje rigorozant za nutné blíže rozebrat Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému hrubému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání⁴¹, neboť na jeho základě dochází k systematickým návštěvám těch míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči. Článek 1 daného Opčního protokolu totiž výslovně uvádí, že účelem jeho přijetí, bylo ustavit systém pravidelných návštěv prováděných nezávislými mezinárodními a národními orgány v zařízeních, kde jsou umístěny osoby zbavené svobody, za účelem prevence mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání. Tyto systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči uskutečňuje veřejný ochránce práv na základě § 1 odst. 3 ZVOP, kdy cílem těchto návštěv je posílit ochranu těchto osob před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením. Jedním z míst, kde se tyto kontroly provádějí jsou věznice, neboť dle § 1 odst. 4 ZVOP může veřejný ochránce práv vstupovat do zařízení, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova, ochranné léčení anebo zabezpečovací detence. Na základě těchto návštěv sepisuje veřejný ochránce práv dle ustanovení § 21a odst. 3 ZVOP zprávy z návštěvy, které zpravidla obsahují návrhy opatření k nápravě; v tomto ohledu tak slouží jako vodítko k předcházení špatnému zacházení nebo jeho odstranění. Nutné uvést, že jednotlivá opatření se liší dle své naléhavosti, náročnosti a dobou potřebnou k provedení, což vyplývá z jednotlivých zpráv z návštěvy.

Například v rámci kontroly, kterou veřejný ochránce práv uskutečnil ve věznici Odolov dne 24. června 2021, byla navržena následující opatření k nápravě: (i) odděleně umístit odsouzené zařazené do nízkého a středního stupně zabezpečení (bezodkladně), (ii) usilovat o investiční projekty omezující hromadný systém ubytování odsouzených (průběžně), (iii) umožňovat v odůvodněných případech dělení návštěv na více intervalů (průběžně) aj.⁴² Tyto návštěvy hodnotí rigorozant z pohledu jednotlivých osob, jež jsou v předmětných zařízeních velmi pozitivně, neboť v jejich důsledku lze předejít, příp. napravit, zjištěné špatné zacházení či jiné problematické aspekty spjaté s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody.

⁴⁰ Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům.

⁴¹ Protokol č. 78/2006 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

⁴² Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 3. 8. 2021, sp. zn. 17/2021/NZ.

Ze zprávy z návštěv zařízení zpracované veřejným ochráncem práv pro rok 2022⁴³ plynou následující doporučení adresovaná Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR, a to například dopracovat stavebně-technické standardy vězeňských zařízení (doporučení č. 2); změnit příslušný vnitřní předpis tak, aby bylo obviněným zajištěno dostatečné množství spodního prádla, ponožek a triček (doporučení č. 3); zajistit obviněným oděv uzpůsobený klimatickým podmínkám v letním období (doporučení č. 4); umožnit obviněným kombinaci erárního a vlastního oděvu (doporučení č. 5); používat slzotvorných prostředků jen ve zcela výjimečných případech (nikdy v uzavřených prostorách a jen se zajištěním bezodkladné zdravotní péče) a toto pravidlo upravit ve vnitřním předpisu (doporučení č. 10); upravit podmínky používání kamer v ubytovacích místnostech ve vnitřním předpisu vězeňské služby (doporučení č. 11). I přes tento demonstrativní výčet doporučení je v předmětné zprávě konstatováno, že během návštěv zařízení pro výkon vazby neshledal veřejný ochránce práv špatné zacházení s vězněnými osobami; zpráva však apeluje na to, aby byl větší důraz kladen na zlepšení poskytované zdravotní péče obviněným, a taktéž na otázky související s jejím poskytováním, například včasnosti vstupní prohlídky či zajištěním tlumočnicka pro komunikaci mezi lékařem a obviněným cizincem. Co se týče kamer v celách, tak tyto by měly být umístěny pouze ve zcela výjimečných případech a jejich používání a umístění obviněných do takových cel by mělo být upraveno minimálně na úrovni vnitřního předpisu vězeňské služby. Rovněž zpráva apeluje na zaměstnávání obviněných, které věznice v České republice nezajišťují, ačkoli to zákon umožňuje.

Mezi další významný mezinárodní pramen právní úpravy, řadí rigorozant Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami⁴⁴. Na základě daného dokumentu byl popsán určitý systém pravidel, které jsou všeobecně považovány za dobré zásady a dobrou praxi pro zacházení s vězněnými osobami a správy věznice. Jednotlivá pravidla jsou systematicky rozřazena na obecně použitelná pravidla a pravidla použitelná pro zvláštní kategorie vězněných osob. V rámci obecně použitelných pravidel jsou dále jednotlivé pravidla strukturována do vymezených oblastí, a to na základní zásady; správu záznamů o vězněných osobách; oddělené umístění; ubytování; osobní hygienu; oděv a ložní prádlo; strava; cvičení a sport; zdravotní služby; omezení, kázeň a tresty; donucovací prostředky; prohlídky vězněných osob a cel; informovanost a stížnosti vězněných osob; kontakt s vnějším světem; knihy; náboženství; úschova majetku vězněných osob; oznámení; vyšetřování; přemístění vězněných osob, vězeňský personál; vnitřní a vnější inspekce. Například v rámci základních zásad na základě pravidla č. 5

⁴³ Zpráva z návštěv zařízení. 2022. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Brozura%20vazebni%20veznice%2010-22%20online.pdf>

⁴⁴ Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami (Pravidla Nelsona Mandely).

by vězeňský systém měl usilovat o minimalizaci jakýchkoliv rozdílů mezi životem ve vězení a životem na svobodě, neboť opačný trend snižuje zodpovědnost vězňených osob nebo respekt k jejich důstojnosti a hodnotě jako lidské bytosti. Stejně tak by vězeňská služba měla přijmout veškerá vhodná opatření a provést takové úpravy, kterými zajistí, že vězňené osoby s tělesným, mentálním nebo jiným postižením budou mít na základě spravedlnosti úplný a účinný přístup k vězeňskému životu.

Vnitrostátní právní úprava výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody není v České republice obsažena komplexně v jednom předpisu, nýbrž je roztržena do několika dílčích právních předpisů s různou právní silou. Z těchto předpisů byl v rámci předchozí kapitoly týkající se vývoje vězeňství zmíněn zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním; zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a na to navazující vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. Dále je však nutné zmínit předpis vykazující nejvyšší právní sílu v této hierarchii, a to ústavní zákon č. 1/1992 Sb., Ústava ČR a Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Pro otázky odpovědnosti a ukládání trestů mladistvým platí v České republice zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Nad rámec toho jednotlivé věznice, resp. jejich ředitelé se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, stanovují vnitřní vězeňské řády.⁴⁵ Prostřednictvím těchto vnitřních řádů je upraven vnitřní chod a organizace výkonu trestu v konkrétních podmínkách jednotlivých věznic⁴⁶, neboť tímto vnitřním řádem se dle § 14 ZVTOS stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici. K povaze těchto vnitřních řádů lze uvést, že se jedná o parapravní normativní akt představující prováděcí předpis k ZVTOS.

Prioritně rigorozant uvádí, že orgánem zajišťujícím výkon trestu odnětí svobody je dle § 3 odst. 1 ZVTOS Vězeňská služba České republiky, která je oprávněna vydávat pokyny a příkazy a používat vůči odsouzeným taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon.⁴⁷

Předpokladem pro nástup k výkonu trestu odnětí svobody je ve smyslu § 6 ZVTOS písemné nařízení výkonu trestu soudem, přičemž bezprostředně po nástupu je odsouzený seznamován se

⁴⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících, § 14.

⁴⁶ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 147.

⁴⁷ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

svými právy a povinnostmi ve výkonu trestu a rovněž i s vnitřním řádem věznice, a to v jazyce svého domovského státu nebo i v jazyce, kterému rozumí; písemné vyhotovení tohoto seznámení musí být předáno odsouzenému.

Výkon trestu odnětí svobody se provádí ve věznicích, které nejsou stejnorodé, nýbrž je možné jejich členění podle míry a způsobu vnějšího střežení, režimu a zajištění bezpečnosti výkonu trestu, a to na věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou dle § 8 odst. 1 písm. a) a b) ZVTOS. Rozhodnutí o tom, do kterého z těchto typů věznice bude odsouzený zařazen, náleží soudu.⁴⁸ Věznice s ostrahou jsou zpravidla určeny pro takového odsouzeného, u něhož nejsou dány důvody pro to, aby byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou⁴⁹. Ve věznicích se zvýšenou ostrahou se pak provádějí výjimečné tresty ve smyslu § 54 TZ, tresty pachatelů, jež spáchali trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, tresty pachatelů, jež spáchali zvláště závažný zločin a jimž soud uložil trest odnětí svobody nejméně na 8 let a tresty pachatelů odsouzených za úmyslný trestný čin, pokud za období posledních 5 let uprchli z vazby nebo se pokusili uprchnout z výkonu trestu nebo zabezpečovací detence⁵⁰. Vedle těchto dvou základních typů věznic existují v České republice zvláštní typy věznic, které slouží pro mladistvé.⁵¹ Ze statistických údajů zpracovaných v České republice k 31. 12. 2018 vyplývá, že 94,41 % odsouzených bylo zařazeno do věznice s ostrahou, 5,31 % odsouzených do věznice se zvýšenou ostrahou a zbývajících 0,28 % představoval počet odsouzených mladistvých.⁵²

Ustanovení § 12a ZVTOS pak dále obsahuje vnitřní členění věznic s ostrahou podle stupně zabezpečení na oddělení s nízkým, středním nebo vysokým stupněm zabezpečení, přičemž do jednotlivých oddělení jsou odsouzení umisťováni na základě míry vnějšího a vnitřního rizika; o zařazení odsouzeného do určitého stupně zabezpečení rozhoduje ředitel věznice na návrh odborné komise.⁵³

Je nutné zdůraznit, že výše uvedená diferenciací zařízení pro výkon trestu je v České republice zásadně odlišná od vnější diferenciací výkonu trestu ve Slovenské republice, kde se rozlišují tři stupně střežení⁵⁴, zatímco v České republice jen dva a zákonodárce stanovuje, jaké skupiny odsouzených, do kterých skupin zařadit. Shodně v obou právních řádech je pak to, že jak na

⁴⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 9.

⁴⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 56 odst. 2 písm. a).

⁵⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 56 odst. 2 písm. b).

⁵¹ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 154.

⁵² BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 154.

⁵³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 12b.

⁵⁴ Věznice s nejnižším stupněm střežení, věznice se středním stupněm střežení a věznice s nejvyšším stupněm střežení.

Slovensku, tak v České republice existuje možnost v rukou soudu zařadit v zákonem stanovených případech odsouzeného k výkonu trestu do jiné věznice či ústavu, než se původně předpokládalo.⁵⁵

Přeřazení osoby odsouzeného do věznice jiného typu upravuje ustanovení § 57 TZ, kdy soud může o přeřazení odsouzeného do věznice s ostrahou rozhodnout tehdy, jestliže chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti, odůvodňují závěr, že přeřazení přispěje k jeho nápravě. Naopak přeražení odsouzeného do přísnějšího typu věznice, tj. do věznice se zvýšenou ostrahou, je soudu umožněno tehdy, jestliže odsouzený závažným způsobem nebo opakovaně porušil stanovený pořádek nebo kázeň, nebo byl pravomocně uznán vinným trestným činem, který spáchal během výkonu trestu. V rámci takového přeřazení však existují určité mantinely, jež jsou dány ustanovením § 57 odst. 4 TZ, a které spočívají v tom, že přeřazení odsouzeného do věznice s ostrahou namísto věznice se zvýšenou ostrahou není možné u odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a který dosud nevykonal alespoň 10 let tohoto trestu a dále u jiného odsouzeného, který trest vykonává ve věznici se zvýšenou ostrahou, před výkonem alespoň 1/4 uloženého trestu.

Pro umístování odsouzených platí v rámci české právní úpravy určitá pravidla, kdy dle § 7 odst. 1 ZVTOS se např. odděleně umísťují odsouzení muži od odsouzených žen; odsouzené ženy, které mají ve výkonu trestu u sebe dítě a odděleně jsou rovněž umístování odsouzení s infekčním onemocněním aj.

Závěrem této kapitoly je možné uvést, že Česká republika se vyznačuje téměř dvojnásobkem vězeňské populace oproti Slovensku. Například k 31. 12. 2018 činil počet odsouzených osob v ústavech pro výkon trestu na Slovensku celkem 8 660, z toho 55 osob bylo mladistvých a k totožnému datu byl tento počet odsouzených v České republice 19 677 osob, z toho 56 mladistvých.⁵⁶

⁵⁵ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 149.

⁵⁶ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 154.

1.3 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody z pohledu odsouzeného

Pro každého přijatého odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody je stanoven individuální program zacházení.⁵⁷ Tyto programy zacházení se opírají zejména o zařazení do práce, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů.⁵⁸

Ve vztahu k identifikovaným rizikům, resp. na jaké odsouzené jsou tyto programy zacílené, je možné rozlišovat (i) program minimálního zacházení, který je určen pro odsouzené s nízkými riziky; (ii) program standardního zacházení stanovený odsouzenému se středními až vysokými riziky; (iii) program speciálního zacházení určený pro odsouzeného s vysokými až velmi vysokými riziky a (iv) program výstupního zacházení, který je v rámci přípravy na propuštění realizován především ve výstupních oddílech věznic.⁵⁹

Nad rámec toho existují tzv. standardizované programy, jež vznikly s cílem působit na odsouzené, kteří nespádají do okruhu specializovaných oddělení, avšak práce s nimi je pro ochranu společnosti vyžadována.⁶⁰ Mezi tyto standardizované programy se v podmínkách českého vězeňství řadí například následující: Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se); GREPP – intenzivní reedukační program; GREPP 2 - dlouhodobý terapeutický program; Program TP 21 Junior; Program pro doživotně odsouzené; Program pro pachatele dopravních nehod a Program zaměřený na pachatele násilí.⁶¹

Odsouzený, který je přijat k výkonu trestu odnětí svobody má práva v takovém rozsahu, jež stanoví ZVTOS. Vnitřní řád věznice, jež stanovuje ředitel věznice a schvaluje Generální finanční ředitelství vězeňské služby, pak určuje časový denní harmonogram chodu věznice, jakož i jednotlivé činnosti odsouzených a to, jakým způsobem mohou být zapojeni na chodu běžného života ve věznici. Oproti slovenské právní úpravě, je česká zákonná úprava více rámcová a konkretizována v řádu výkonu trestu ČR; v Slovenské republice je oproti tomu podstata práv odsouzených upravena přímo v zákonné úpravě, což představuje vhodnější model úpravy.⁶²

Mezi práva odsouzeného patří dle § 15 a násl. ZVTOS následující:

⁵⁷ SOCHŮREK J. Úvod do penologie. Liberec, 2008. str. 46 a násl.

⁵⁸ ZHRÍVALOVÁ, Petra, RASZKOVÁ, Tereza, NOVÁK, Petr. Možnosti boje proti hrozbě sociálního vyloučení osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Trestněprávní revue, 2022, č. 1, s. 46-56.

⁵⁹ ZHRÍVALOVÁ, Petra, RASZKOVÁ, Tereza, NOVÁK, Petr. Možnosti boje proti hrozbě sociálního vyloučení osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Trestněprávní revue, 2022, č. 1, s. 46-56.

⁶⁰ Dostupné pod následujícím odkazem: https://is.muni.cz/th/yynkq/Radka_Coufalova_-_diplomova_prace.pdf

⁶¹ BIEDERMANOVÁ, Eva. Je možné resocializovat osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou standardizované programy zacházení účinné? Trestněprávní revue, 2013, č. 7-8, s. 180–184.

⁶² BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 179.

- rovnost práv;
- právo na odpovídající sociální podmínky a poskytování zdravotních služeb;
- právo na korespondenci;
- právo používat telefon;
- právo na návštěvy;
- právo účastnit se duchovních a sociálních služeb a přijímat je;
- právo používat další věci;
- právo nakupovat potraviny a věci osobní potřeby ve věznici;
- právo na přijímání peněz a možnost nakládání s nimi;
- ochrana práv odsouzených společně s prostředky, které má odsouzený k dispozici jako nástroje právní ochrany;
- možnost omezení nebo zbavení práv nebo svobody je zákonným způsobem v § 27 limitována.

Odsouzení jsou dále oprávněni k podání žádosti i stížností směřujících k řádnému uplatnění svých práv, jež plynou ze zákonné i podzákonné úpravy a samozřejmě z vězeňského řádu.⁶³ Tyto žádosti či stížnost mohou adresovat nejen státním orgánům na národní úrovni, ale i orgánům ochrany na úrovni nadnárodní a mezinárodní. V této souvislosti je ŘVTOS⁶⁴ taxativně vymezeno, jaké orgány jsou považovány za mezinárodní orgány a organizace za účelem ochrany práv odsouzených, a to:

- Výbor pro lidská práva (Ženeva);
- Komise pro lidská práva OSN (Ženeva);
- Úřad pro lidská práva (Ženeva);
- Výbor pro odstranění rasové diskriminace (Ženeva);
- Výbor proti mučení (Ženeva);
- Komise OSN pro postavení žen (Víděň);
- Výbor pro práva dítěte (Ženeva);

⁶³ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 184.

⁶⁴ Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 34.

- Vysoký komisař OSN pro lidská práva (Ženeva);
- Vysoký komisař OSN pro uprchlíky (Ženeva, včetně pobočky v Praze);
- Evropský soud pro lidská práva (Štrasburk);
- Výbor pro zabránění mučení (Štrasburk);
- Vysoký komisař OBSE pro národnostní menšiny (Haag);
- Úřad OBSE pro demokratické instituce a lidská práva (Varšava);
- Amnesty International (Londýn, včetně pobočky v Praze);
- Mezinárodní federace pro lidská práva (Paříž);
- Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva (včetně pobočky v Praze);
- Mezinárodní společnost pro lidská práva Frankfurt);
- Mezinárodní romská unie (Texas);
- Mezinárodní výbor Červeného kříže (Ženeva a jeho pobočka v Praze).

Na druhé straně povinnosti odsouzených jsou stanoveny v II. hlavě III. dílu ZVTOS, a jsou zpracovány podrobněji než ve slovenské právní úpravě, která jim věnuje toliko dvě zákonná ustanovení.⁶⁵ Ustanovení § 28 ZVTOS upravuje celou škálu povinnosti odsouzených, z nichž jde např. o následující:

- povinnost dodržovat právní normy v právních předpisech zákonné a podzákonné síly, pravidla vězeňského řádu, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby;
- povinnost pracovat, pokud byl odsouzený k výkonu práce zařazen;
- plnit úkoly, které jsou odsouzenému stanoveny v programu zacházení;
- šetrně a opatrně zacházet s věcmi, které mu jsou svěřeny, s věcmi jiných a s vězeňským majetkem;
- povinnost podrobit se při nástupu k výkonu trestu prvotním úkonům – hlavně identifikaci a preventivní vstupní, pravidelné i výstupní lékařské prohlídce;

⁶⁵ BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4, str. 193-194.

- umožňovat kontrolu osobních věcí a na požádání odemknout svoji skříňku s věcmi nebo předat náhradní klíček od skříňky pověřenému příslušníku a strpět opatření k potírání výroby nelegálních látek nebo jejich užívání;
- dodržovat noční klid v době osmihodinového času určeného na spánek.

Postavení odsouzeného však není možné posuzovat bez dalšího na základě určeného programu zacházení a výše uvedených práv a povinností, nýbrž je třeba přitom zohlednit i další důležité okolnosti, jako např. tzv. proces prisonizace, ke kterému ve vězení u odsouzeného dochází.

Prisonizaci lze popsat jako ztrátu sociálních rolí z venkovního světa, které jsou nahrazovány rolí vězněné osoby; k procesu prisonizace bude u odsouzeného zákonitě docházet, neboť vězení je možné charakterizovat jako místo vyznačující se nedostatkem na všech představitelných úrovních, kdy vězeň je nucen se s tímto nedostatkem vyrovnávat.⁶⁶ Již v padesátých letech bylo popsáno několik těchto hlavních úrovní nedostatku, a to ze strany G. M. Sykese; je jimi morální zavržení společnosti, ztráta svobody a autonomie, materiální nedostatek a nedostatek heterosexuálních vztahů a bezpečnosti.⁶⁷ Tato míra prisonizace ve vztahu ke schopnosti opětovného plnohodnotného zařazení do společnosti po propuštění byla předmětem bližšího zkoumání ze strany jednotlivých odborníků; v této souvislosti přišel Stanton Wheeler na počátku šedesátých let s tím, že tento vztah není stálý, nýbrž měnný a má tvar písmene U, kdy uprostřed délky výkonu trestu je vězeň nejvíce konformní s vězeňským kódem, ale s blížícím se propuštěním se tento kód oslabuje a mnozí se začínají přibližovat ke konvenčním normám většinové společnosti.⁶⁸ Ve svém důsledku to znamená, že proces prisonizace je nejsilnější uprostřed délky výkonu trestu. Otázkou však je, zda toto pravidlo skutečně platí u každého vězně či nikoliv. Tyto úrovně nedostatku spjaté s procesem prisonizace, jež byly popsány v padesátých letech, jsou však aktuální i v současné době a jejich existence by měla ovlivňovat tvorbu zákonů, resp. zákony by neměly být přijímány toliko matematicky.⁶⁹

⁶⁶ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 244.

⁶⁷ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 244.

⁶⁸ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 244.

⁶⁹ DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 26.

Existuje několik možností, jakými může odsouzená osoba reagovat na podmínky vězení, kdy B. Crewe v této souvislosti hovořil o čtyřech základních strategiích adaptace.⁷⁰ První z nich spočívá v tom, že někteří vězni se rozhodnou rezignovat či hledají možnost vnitřního úniku (např. se věnují vzdělání, psaní, cvičení aj.). Tento způsob adaptace zvolila např. Michaella McCollumová, které byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 6 let za pašování drog; v peruánském vězení se věnovala studiu španělštiny a rovněž poskytovala kosmetické služby jiným odsouzeným ženám.⁷¹ Druhá strategie se týká vězňů, kteří se rozhodnou být konformní s vězeňským prostředím a jeho řádem, tzn. uznají vynesený trest a snaží se o své napravení, tedy plně respektují vězení a řád, který je s ním spjat. Třetí strategie představuje ty, které sice uznávají svou vinu, a tedy i účel trestu, ale nesouhlasí s podmínkami vězení a jsou proti těmto určeným způsobům nápravy. A konečně čtvrtá strategie, která zahrnuje ty vězně, kteří usilují o zachování osobní integrity a mají jasný nepřátelský vztah k vězeňské instituci a personálu, přičemž tato nenávist se může projevat v různých podobách.

Byť výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody v první řadě dopadá na osobu odsouzeného, zvláště zdrcující dopady má na děti těchto odsouzených, které jsou touto skutečností těžce postiženy. Ve škole se mohou stát obětí šikany a setkávat se s nepříjemným konfrontováním a současně jsou vystaveni faktu, že o ně musí pečovat výhradně jeden z rodičů. V tomto ohledu rodiny vězňů vytrvale připomínají, že i mimo vězení je ve vězení také manžel či manželka, i když nespáchali trestný čin.⁷²

Závěrem této kapitoly dlužno uvést, že názor široké veřejnosti na věznice je v dnešní době ovlivněn všeobecnou neznalostí vězeňského systému, kdy tato nekriticky přejímá zprávy z médií. Média přitom záměrně vybírají takové traumatické události a typy odsouzených, které vzbuzují pocit nutnosti co možná nepřísnejšího vězeňského systému.⁷³ Kolektivní představivost je tak postavena na tom, že ve vězení jsou právě tyto typy lidí, jež zapříčiňují vznik otřesných a traumatických událostí. Nikdo z nich však netuší, že 75 % lidí uvnitř vězení jsou obyčejní lidé jako oni, nebo dokonce chudší, kteří se nechali chytit za drobné prohřešky, zkrátka za to, čemu se dříve říkalo slepičí krádeže.⁷⁴

⁷⁰ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 316.

⁷¹ V rauši: Zpověď pašeračky drog z Ibizy [netflix]. Stuart Bernard. Velká Británie, 2021–2022

⁷² DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 28.

⁷³ DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 25.

⁷⁴ DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 26.

V souvislosti s otázkou nápravy vězňů se penologická a penitenciární věda zabývala důvody recidivy a způsoby psychologické práce s odsouzenými, kdy v důsledku toho vyvodila, že s každým vězněm je potřeba pracovat individuálně a že za účinným napravením stojí nikoliv kázeň a dril, ale porozumění, důstojné zacházení a respekt k základním lidským potřebám.⁷⁵ V kontextu toho je nutné podotknout, že úspěšná resocializace odsouzeného je pak jedním z klíčových faktorů při prevenci jeho dalšího kriminálního chování⁷⁶, tzn. lze vyslovit v této souvislosti níže uvedenou hypotézu, že bude-li s odsouzenou osobou zacházeno důstojně s respektem k jejím základním lidským potřebám, zvyšujeme tím šanci na její úspěšnou resocializaci, která je klíčová při prevenci jejího dalšího kriminálního chování.

1.4 Hypotéza týkající se zacházení s odsouzenými

V případě, kdy nelze u pachatele uvažovat o využití některého z alternativních trestů, kterým se v základních rysech věnuje následující kapitola 2, a musí být přistoupeno k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, tedy prostředku *ultima ratio*, lze vyslovit hypotézu, že v takovém případě by mělo být s odsouzenou osobou ve vězení zacházeno co možná nejdůstojněji a s respektem k jejím základním lidským potřebám, neboť v takovém případě zvyšujeme její možnost na úspěšnou resocializaci.⁷⁷

Možnost resocializace je přitom oslabována hned několika faktory, a to např. tzv. procesem prisonizace, ke kterému ve vězení dochází; přitom to je právě úspěšná resocializace, která je klíčová při prevenci dalšího kriminálního chování. V souladu s tím lze vyslovit hypotézu, že bude-li úspěšně dovršena resocializace vězně, dosáhneme toho, že tento nebude opakovat své kriminální chování, čímž dojde k naplnění ochranné funkce trestního práva.

Resocializaci odsouzeného se věnuje v jedné své části rovněž Koncepce vězeňství do roku 2025, jež byla zmíněna v kapitole Vývoj českého vězeňství, a to konkrétně VIII. část Koncepce. V úvodu této části je vyjádřena následující myšlenka, která potvrzuje závěry hypotézy: *„Odsouzení pachatele trestného činu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a jeho nástup do vězeňského zařízení znamená sice naplnění pravomocného rozsudku soudu a tím uzavření případu konkrétního spáchaného trestného činu, nelze ale v žádném případě hovořit o konci zacházení s*

⁷⁵ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 201.

⁷⁶ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>

⁷⁷ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9, str. 201.

*pachatelem, neboť ten jako odsouzený vstupuje do procesu, jehož výsledkem by měl být úspěšný návrat na svobodu a reintegrace do společnosti. Je nutno mít na zřeteli, že s výjimkou doživotně odsouzených vězňů (aktuálně jich je ke dni 18. 9. 2015 ve věznicích v ČR 48) se všichni odsouzení dříve nebo později stanou propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody“.*⁷⁸

Pro úspěšnou resocializaci odsouzené osoby však není klíčové nejen období ve výkonu trestu odnětí svobody, ale rovněž i období po jeho propuštění. Období prvních šesti měsíců od propuštění na svobodu lze dokonce označit jako „období zranitelnosti“. Jedná se totiž o období, které sehrává klíčovou roli v rozhodování o opětovném spáchání trestného činu, neboť odsouzený, který si nebude moci sehnat práci a mít tak pravidelný finanční příjem, aby splácel své případné dluhy či odsouzený, jehož rodina a přátelé jej zavrhlí, bude mít o to spíše větší vůli k opětovnému spáchání trestného činu než odsouzený, který úspěšně dostal zaměstnání a jeho citové vazby na rodinu a přátelé zůstávají netknuté.⁷⁹ Toto je rovněž potvrzeno v Koncepti vězeňství do roku 2025, jež deklaruje, že nejpříznivější prognóza je přítomna u těch odsouzených, kteří mají trvalou pozitivní vazbu, stálé bydliště a vysoké šance integrace a povolání. Oproti tomu u odsouzeného, u něhož chybí jeden z těchto znaků, je riziko recidivy, tedy opakování trestné činnosti, zvýšeno.

Dle statistiky zpracované Vězeňskou službou pro rok 2021⁸⁰ je patrné, že v obecné rovině převažuje počet odsouzení u takových osob, které nemají rodinné zázemí a rovněž je v drtivé většině trestná činnost páchaná ze strany mužů, kdy z celkového počtu 17 243 odsouzených k 31. 12. 2021 je odsouzených 15 832 mužů a pouze 1 411 žen. Dále je pak patrné, že nejvyšší procento trestné činnosti je vykazováno u kategorie svobodný (56,53 %). Naopak u kategorie rozvedený (12,09 %) a ženatý (6,80 %) je procento páchané trestné činnosti značně nižší.

U mužů je významným kritériem rovněž věk, kdy dle zpracované statistiky je nejvyšší trestná činnost daná u mužů ve věkové kategorii 25–45 let. Rodinný stav a věkové rozpětí však není jediným kritériem, který lze vyzorovat. Rovněž z předmětné statistiky vyplývá, že nejvyšší trestná činnost je vykazována u odsouzených se základním vzděláním (47,53 %) a následně u odsouzených s výučním listem bez maturity (35,02 %). Naopak jedno z nejnižších procent je u kategorie vysokoškolské vzdělání – doktorské (0,16 %).

⁷⁸Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

⁷⁹ KOVÁŘOVÁ, Kateřina. Resocializace odsouzených k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Trestněprávní revue, 2017, č. 9, s. 206-211.

⁸⁰ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

Shrneme-li tak výše uvedenou hypotézu, je nutné ji doplnit o poznatky z této statistiky zpracované pro rok 2021. Při procesu resocializace by tak měla být upřena zvýšená pozornost na skupiny vykazující nejvyšší podíl na páchaných trestných činech, tedy svobodné muže ve věkovém rozmezí 25–45 let, jež dosáhli pouze základního vzdělání. V žádném případě to neznamená, že má být upřena pozornost pouze na tuto skupinu odsouzených, pouze rigorozant vyslovuje hypotézu, že by u této skupiny měla být dána zvýšená pozornost.

2 Alternativní tresty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody

Současný systém trestů dle české právní úpravy se rozpadá na dva subsystemy, a to tresty pravidelné dle § 52 TZ a výjimečný trest dle § 54 TZ.

Tresty je však možné třídit i dle jiných hledisek, například členění na tresty spojené s odnětím či jiným omezením svobody (nepodmíněný trest oděni svobody, domácí vězení, zákaz pobytu apod.) a tresty nespojené s odnětím či omezením osobní svobody (například peněžitý trest). V užším smyslu pak jde o tresty spojené s odnětím svobody (nepodmíněný trest odnětí svobody) a tresty alternativní (tj. všechny ostatní s odnětím svobody nespojené).⁸¹

Alternativu lze spatřovat v odlišném způsobu potrestání pachatele, než kterým je uložení trestu odnětí svobody. Využití této varianty by mělo přicházet v podmínkách české právní úpravy v úvahu tehdy, jestliže vzhledem k osobě pachatele i okolnostem případu lze dosáhnout účelu trestu i bez odnětí svobody a odsouzený má reálné předpoklady k tomu, aby byl schopen splnit podmínky uložení alternativního trestu. Uložení alternativního trestu se tak pachateli vyslovuje důvěra, že se napraví i pomocí tohoto mírnějšího alternativního trestu.

Výhodou alternativních trestů je nepochybně snížení finančních nákladů spojených s výkonem trestu, uvolnění věznic pro pachatele závažnějších trestných činů a eliminace negativních vlivů spojených s uvězněním.⁸² Otázkou přeplněných věznic se zabývala mj. zpráva Rady Evropy o stavu vězeňství zpracovaná dne 8. dubna 2022⁸³, dle které nemá většina zemí Rady Evropy problém s přeplněnými věznicemi, neboť v průměru na 100 míst za mřížemi připadá 85 vězňů. Nicméně přeplněné věznice stále zůstávají v některých zemích jako Rumunsko, Belgie, Itálie, Francie či Švédsko. V České republice bylo zhruba 97 vězňů na 100 míst; tj. i zde je otázka přeplněných věznic rovněž aktuální.

Při využití alternativního trestu je z pohledu odsouzeného významné především to, že tento není odloučen od své rodiny, přátel, svého zaměstnání a zájmů, ve svém důsledku to tak bude mít pozitivní dopady na jeho psychiku, která může být výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody značně rozhozena. K tomu blíže kapitola 1.3. pojednávající o výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody z pohledu odsouzeného, kde je zdůrazněno, že rodiny vězňů vytrvale připomínají, že i

⁸¹ KALVODOVÁ, Věra. § 52 [Druhy trestů]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 8.

⁸² Dostupné pod následujícím odkazem: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>

⁸³ Dostupné pod následujícím odkazem:

https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a60a50

mimo vězení je ve vězení také manžel či manželka, i když nespáchali trestný čin. Obdobné dopady lze spatřovat i u dětí takto odsouzených.⁸⁴

I přes uložení alternativního trestu je odsouzené osobě nadále umožněno pokračovat ve svém dosavadním životě, tj. mj. pokračovat ve výkonu svého zaměstnání, čímž se výrazně zvyšuje možnost uhrazení náhrady škody, kterou svým činem způsobil. Úspěšná resocializace odsouzeného je pak jedním z klíčových faktorů při prevenci jeho dalšího kriminálního chování.⁸⁵

Pro účely této kapitoly je z pohledu rigorozanta klíčová ta skupina alternativních trestů, které jsou způsobilé plně nahradit nepodmíněný trest odnětí svobody. Lze tak uložit tento alternativní trest namísto toho, aby bylo přistoupeno k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V podmínkách české právní úpravy se jedná o (i) trest obecně prospěšných prací; (ii) trest domácího vězení; (iii) peněžitý trest a (iv) podmíněné odsouzení včetně podmíněného odsouzení s dohledem. Tyto alternativní sankce pod bodem (i) – (iv) mohou být při jejich nerespektování přeměněny či nahrazeny sekundární sankcí v podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Pod tyto alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je nepochybně spadá i podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, kdy, byť se nejedná ve smyslu zákonodárce o samostatné sankce a nýbrž pouze o typy trestu odnětí svobody, mají tyto zvláštní sankce zřetelně odlišné dopady ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětím svobody a z materiálního hlediska by tak měly být tyto typy považovány za samostatnou sankci.⁸⁶

Problematika neslučitelnosti některých druhů sankcí vedle sebe tak, jak je upravena v rámci poslední věty § 53 odst. 1 TZ dopadá na všechny typy trestu odnětí svobody, tj. na (i) nepodmíněný trest odnětí svobody; (ii) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a (iii) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, neboť zákon nestanovuje omezení jen pro určitý typ. Dle daného ustanovení platí, že soud nemůže stejnému pachateli uložit určitou kombinaci trestů, a to konkrétně trest domácího vězení vedle trestu odnětí svobody a trestu obecně prospěšných prací, trest obecně prospěšné práce vedle trestu odnětí svobody, peněžitý trest vedle trestu propadnutí majetku a zákaz pobytu vedle vyhoštění.

⁸⁴ DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press, 2021, str. 28.

⁸⁵ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>

⁸⁶ ŠČERBA, Filip. § 81 [Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

2.1 Trest obecně prospěšných prací

Dle § 45 odst. 1 TZ jsou stanoveny poměrně benevolentním způsobem stanoveny podmínky, za nichž může soud přistoupit k uložení trestu obecně prospěšných prací, a to tehdy odsuzuje-li pachatele za přečin; přičemž jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. V tomto ohledu tak představuje tento trest plnou alternativu k trestu odnětí svobody při jeho řádném výkonu, v opačném případě může být přistoupeno k sekundární sankci, tedy přeměně trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Trest obecně prospěšných prací může být výměře od 50 do 300 hodin.

Ustanovení § 65 odst. 3 TZ presumuje, že jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.

V případě některého z těchto pěti uvedených důvodů je stanoveno oprávnění soudu přeměnit stanovený trest obecně prospěšných prací na sekundární sankci, tedy na trest odnětí svobody. Novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. znemožnila, aby trest obecně prospěšných prací byl soudem přeměněn v trest domácího vězení či na peněžitý trest, což bylo v podmínkách předchozí právní úpravy možné.⁸⁷

Rozhodnutí o přeměně trestu může být ze strany soudu učiněno kdykoli v průběhu výkonu tohoto trestu. Zákon v této souvislosti sice nestanoví počáteční okamžik, od kdy může soud rozhodnout, ale lze logicky určit konečný okamžik, kdy již soud nemůže rozhodnout, a to tehdy vykonal-li odsouzený plný počet uložených hodin obecně prospěšných prací, a to i přesto, že řízení o přeměně obecně prospěšných prací bylo zahájeno ještě v době, kdy část uložených prací vykonána nebyla.⁸⁸

⁸⁷ ŠČERBA, Filip. § 65 [Výkon trestu obecně prospěšných prací]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 19.

⁸⁸ ŠČERBA, Filip. § 65 [Výkon trestu obecně prospěšných prací]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 35.

Dle názoru rigorozanta disponuje Česká republika ve srovnání s ostatními státy velkým množstvím alternativních trestů.

2.2 Trest domácího vězení

Trestní zákoník stanoví poměrně mírné podmínky i pro ukládání trestu domácího vězení, kdy samotná výměra tohoto trestu může být uložena až na dvě léta. Ve smyslu § 60 odst. 1 TZ lze tento trest uložit výhradně takovému pachateli, který se odsuzuje k přečinu a tehdy, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a rovněž musí pachatel učinit písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí nebo jeho části na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Podstatou trestu domácího vězení je povinnost pachatele zdržovat se po dobu trvání tohoto trestu v určeném obydlí od 20:00 do 5:00 hodin a rovněž i ve dnech pracovního volna a pracovního klidu. Ustanovení § 60 odst. 4 TZ tyto požadavky určitým způsobem zmírňuje, neboť uvádí, že dodržování této povinnosti se musí hodnotit s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí.

Pro případ, že bude výkon trestu domácího vězení zmařen, stanoví soud náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody. Konkrétní úprava toho, co se myslí mařením výkonu, je uvedena v ustanovení § 61 odst. 1 TZ, dle kterého platí, že ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by se pachatel vyhýbal nástupu výkonu tohoto trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky jeho výkonu, zaviněně nevykonával ve stanoveném časovém období uložený trest či jinak mařil výkon tohoto trestu nebo nevedl řádný život, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok; náhradní trest odnětí svobody nesmí přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody.

O výkonu náhradního trestu odnětí svobody může soud rozhodnout i během doby stanovené pro výkon trestu domácího vězení; rozhodne-li o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, stanoví zároveň i způsob jeho výkonu. Výše uvedené ustanovení představuje možnost soudu rozhodnout o náhradním trestu odnětí svobody, tedy o tzv. sekundární sankci, a to v případě některého z pěti důvodů uvedených výše.

Nutno doplnit, že dané ustanovení doznalo na základě novely č. 220/2021 Sb. změn, a to ve vztahu k důsledkům porušení povinností vyplývajících z uloženého trestu domácího vězení, kdy

před účinností dané novely platilo, že dosud nevykonaná část trestu domácího vězení byla přeměněna na trest odnětí svobody, a to v poměru jeden nevykonaný den domácího vězení = jeden den trestu odnětí svobody. Tento systém byl nahrazen takovým modelem, jež je založený na výkonu náhradního trestu odnětí svobody (či jeho poloviny), který je stanovován již ve výroku o trestu, jímž je ukládán trest domácího vězení. Náhradní trest odnětí svobody je (jakožto potenciální sekundární sankce za porušení podmínek trestu domácího vězení) stanovován v odsuzujícím rozsudku či trestním příkazu ve výměře až na jeden rok.⁸⁹

Lze tak shrnout, že za předpokladu, kdy pachatel bude řádným způsobem vykonávat uložený trest domácího vězení a nezmaří jej, pak nebude přistoupeno k sekundární sankci, kterou je nepodmíněný trest odnětí svobody. Trest domácího vězení tak za podmínek dle § 61 odst. 1 TZ může plně nahradit nepodmíněný trest odnětí svobody.

2.3 Peněžitý trest

Peněžitý trest představuje tzv. majetkovou trestní sankci, jež je upravena v rámci ustanovení § 67 až 69 TZ. Vzhledem k této majetkové povaze může být peněžitý trest ze strany soudu uložen tehdy, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného získal úmyslným trestným činem nebo se snažil získat majetkový prospěch, tedy takovým pachatelům, kteří se dopustili trestné činnosti majetkového charakteru.⁹⁰

Není však vyloučeno, aby předmětná sankce byla uložena rovněž takovým pachatelům, jež se nedopustili trestné činnosti majetkového charakteru a naopak se dopustili trestné činnosti nemajetkového charakteru, kdy v takovém případě je soud oprávněn peněžitý trest uložit výhradně tehdy, kdy trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje nebo ho soud ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrů pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá.⁹¹

Tento trest může být jako samostatný uložen tehdy, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba.⁹² Klíčové pro peněžitý trest je, že se ukládá v tzv. denních sazbách, jejichž celková výše bude určena s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu.

⁸⁹ ŠČERBA, Filip. § 61 [Náhradní trest odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 67 odst. 1.

⁹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 67 odst. 2.

⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 67 odst. 3.

Při určení počtu denních sazeb je soud povinen respektovat požadavek zákona spočívající v tom, že dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody, přičemž limitace počtu denních sazeb se týká jen horní hranice trestní sazby, nikoliv i jeho dolní hranice. Není tak zásadně vyloučeno, aby byl počet denních sazeb s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu určen tak, že jejich dvojnásobek nedosáhne dolní hranice trestní sazby odnětí svobody uvedené ve zvláštní části trestního zákona za trestný čin, jímž byl obviněný uznán vinným.⁹³ Tento požadavek vyplývá z novelizace provedené zákonem č. 333/2020 Sb.

Jak je patrné z výše uvedeného, je možné uvažovat o přeměně trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody, jestliže nebude uložený peněžitý trest splněn. Dle ustanovení § 69 odst. 2 TZ platí, že jestliže pachatel nezaplatí peněžitý trest na výzvu soudu nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen anebo na kterou byly povoleny splátky, a pokud je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné, přemění soud peněžitý trest nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody.

Přeměna peněžitého trestu na trest odnětí svobody tak připadá v úvahu tehdy, kdy je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné. V takovém případě by mělo být rozhodnuto o přeměně peněžitého trestu.⁹⁴

2.4 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Soud má dle ustanovení § 81 odst. 1 TZ možnost odložit výkon trestu odnětí svobody, a to za podmínky, že (i) výměra trestu odnětí svobody nepřevyšuje tři léta a (ii) vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.

Ze znění § 52 odst. 2 TZ vyplývá, že zákonodárce nepovažuje podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody za samotný druh trestu, nýbrž jej chápe pouze jako určitou formu trestu odnětí svobody. Z obsahového hlediska však lze hovořit o samostatné sankci mající povahu zvláštní sankce, neboť důsledky vyplývající pro pachatele z podmíněného odsouzení jsou značně rozlišné

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022.

⁹⁴ ŠČERBA, Filip. § 69 [Výkon peněžitého trestu]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2.

od důsledků, které vyplývají pro pachatele z uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁹⁵ V zásadě jde o to, že soud v konkrétním případě dospěje k tomu, že tato forma postačuje k nápravě pachatele. Lze doplnit, že se v praxi jedná o nejčastěji ukládaný postih.⁹⁶

Souběžně je v podmínkách české právní úpravy upravena přísnější varianta této zvláštní sankce, a to v podobě podmíněného odsouzení s dohledem ve smyslu § 84–87 TZ. Jak vyplývá z názvu, zde bude pachatel pod dohledem probačního úředníka, který jej bude pravidelně kontrolovat, ale rovněž mu bude poskytována z jeho strany pomoc a vedení.

2.5 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody

Jak bylo výše naznačeno, rigorozant se spíše přiklání k závěru, že Česká republika disponuje dostatečným množstvím a využitím alternativních trestů. V této souvislosti tak rigorozant právní úpravu shledává jako dostatečnou.

Oproti zahraniční právní úpravě však Česká republika nedisponuje takovými možnostmi alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu, jako je tomu například v rámci německé a švýcarské právní úpravy, které jsou v tomto ohledu dle názoru rigorozanta benevolentnější.

2.5.1 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody ve Spolkové republice Německo a Švýcarsku

Německo je jedním z příkladů zemí, v jejímž rámci nacházejí své uplatnění alternativní formy výkonu nepodmíněného trestu. Jedním z těchto případů je institut *Freigang* spočívající v tom, že odsouzenému je v rámci výkonu nepodmíněného trestu umožněno vykonávat určité činnosti, a to zejména výkon zaměstnání bez jakéhokoli dozoru příslušného vězeňského pracovníka.⁹⁷ Stanovení podmínek pro tuto alternativní formu se děje prostřednictvím zákonné úpravy jednotlivých spolkových zemích, shodné však pro všechny tyto úpravy je, že je lze aplikovat u takového odsouzeného, u nějž nehrozí riziko maření výkonu uloženého trestu. Konkrétně je zmíněna v rámci německých spolkových zemí právní úprava v Berlíně, Bádensku-Württembersku a Sasku.

⁹⁵ ŠČERBA, Filip. § 81 [Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁹⁶ ŠČERBA, Filip. § 81 [Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁹⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. Trestněprávní revue, 2017, č. 10, s. 234-238.

V rámci spolkové země Berlín je institut *Freigang* upraven v rámci ustanovení § 42 StVollzG Bln⁹⁸, které rozlišuje 4 formy „uvolněných“ forem výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody bez dozoru, a to (i) opuštění vězení až na 24 hodin v doprovodu osoby schválené institucí; (ii) opuštění vězení bez doprovodu až na 24 hodin; (iii) opuštění vězení na více než 24 hodin a konečně (iv) pravidelné zaměstnání mimo vězení, tedy *Freigang*. Dle ustanovení § 42 odst. 2 StVollzG Bln platí, že využití jedné z těchto forem je možné toliko tehdy, slouží-li k dosažení cíle trestu odnětí svobody a lze odůvodněně ověřit, že se odsouzení trestu odnětí svobody nevyhýbají, ani zmírnění nezneužívají k páchání trestných činů. Nutno doplnit, že se jednou z těchto forem výkon trestu odnětí svobody ve svém důsledku nepřerušuje, pouze se jím výkon určitým způsobem zmírňuje.

Pro Bádensko-Württembersko jsou tato zmírňující opatření upravena ve třetí knize § 9 JVollzGB, kdy dle jeho odst. 1 platí, že dané opatření je možné udělit a využít tehdy, souhlasí-li s tím odsouzená osoba a toliko tehdy, pokud je pro dané opatření odsouzená osoba vhodná, zejména je-li její osobnost dostatečně stabilní a není-li obava, že se trestu odnětí svobody vyhne nebo opatření zneužije ke spáchání trestného činu. Následující odst. 2 pak upravuje tato opatření, a to (i) vykonávání řádného zaměstnání mimo věznici pod dohledem vězeňského personálu nebo bez dozoru, tedy *Freigang*; (ii) opuštění věznice na určitou denní dobu pod dohledem vězeňského personálu či bez dozoru anebo v doprovodu určité schválené osoby a (iii) propuštění až na 21 kalendářních dnů v roce z výkonu. Rovněž je zde shodně uvedeno, že užitím některého z těchto opatření se výkonu trestu odnětí svobody nepřerušuje.

Pro Sasko je úprava v ustanovení § 38 SächsGVBl, kdy odst. 1 zná následující zmírněné formy výkonu bez dozoru, a to (i) opuštění věznice až na 24 hodin v doprovodu osoby schválené institucí, (ii) opuštění věznice bez doprovodu až na 24 hodin, (iii) opuštění věznice na několik dní a (iv) pravidelné zaměstnání mimo věznici, tedy *Freigang*. Tyto formy mohou být dle odst. 2 využity, pokud slouží k dosažení cíle trestu odnětí svobody a lze-li odůvodněně ověřit, že se odsouzení nebudou vyhýbat výkonu trestu odnětí svobody a zmírnění nebude zneužito ke spáchání trestných činů. Opět úprava deklaruje, že využitím některé z těchto forem se výkon trestu odnětí svobody nepřerušuje.

Vedle Německa disponuje zajímavou úpravou alternativního způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody také Švýcarsko. V této souvislosti článek 77b odst. 2 StGB upravuje možnost *semi-detence* spočívající v tom, že odsouzený vykonává práci či se vzdělává mimo

⁹⁸ Berliner Strafvollzugsgesetz (StVollzG Bln) [online] [2016-09-20]. Dostupné na: <https://www.berlin.de/justizvollzug/service/recht/gesetze/stvollzg-blm/artikel.521791.php>

věznici a naopak ve věznici tráví toliko svůj volný čas. Daný článek určuje, že v této formě lze vykonávat toliko tresty odnětí svobody od šesti měsíců do jednoho roku, pokud nelze očekávat, že by odsouzený uprchl nebo páchal další trestnou činnost. Nad to čl. 79 odst. 21 StGB deklaruje, že v této formě by zpravidla měly být vykonávány tresty odnětí svobody kratší než 6 měsíců a také zbytky trestů odnětí svobody kratší než 6 měsíců, po započítání doby vazby. Při splnění těchto podmínek lze hovořit o tom, že by výkon nepodmíněného trestu v této formě měl být pravidlem.⁹⁹

Lze shrnout, že v případě výše uvedené německé a švýcarské právní úpravy jde o specifické formy výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Účelem těchto forem je zachování a rozvíjení zaměstnání, vzdělávání odsouzeného, posilování a udržování rodinných vazeb odsouzeného, případně zajištění účasti na dalších aktivitách, které by do budoucna měly přispět k jeho reintegraci a snížit riziko recidivy.¹⁰⁰

2.5.2 Alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice

Česká právní úprava rovněž disponuje určitými možnostmi pravidelného pobytu odsouzeného mimo věznici, a to i bez dozoru pracovníka Vězeňské služby ČR, nicméně, jak bude patrné, nejedná se o plnohodnotné alternativy způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody ve srovnání s německou a švýcarskou právní úpravou.

Dle ustanovení § 51 odst. 2 ŘVTOS platí, že odsouzení pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici, přičemž dohled nad jejich pracovní činností provádí vychovatel nebo určený zaměstnanec Vězeňské služby minimálně jedenkrát týdně. Dále dle odst. 3 se v mimopracovní době odsouzeným umožňuje volný pohyb mimo věznici, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení, na základě povolení ředitele věznice, který rozhodne, zda budou doprovázeni zaměstnancem Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice ve smyslu § 51 odst. 5 ŘVTOS povolit odsouzenému dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin; o povolení dočasného opuštění věznice se odsouzenému vydá rozhodnutí ředitele věznice o povolení opustit věznici s vyznačením prostoru, kde a po jakou dobu se může zdržovat. Nutno doplnit, že úprava obsažená v ustanovení § 51 ŘVTOS se vztahuje toliko na odsouzené zařazené do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou.

⁹⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 10, s. 234-238.

¹⁰⁰ HULMÁKOVÁ, Jana. K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 10, s. 234-238.

U odsouzených zařazených do oddělení se středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou platí rovněž za zpřísněných podmínek dle § 52 odst. 4 a 5 ŘVTOS určité analogické benevolence při výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice dle ustanovení § 52 odst. 4 ŘVTOS povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů, přičemž dohled nad jejich pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát týdně. Dále odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice dle ustanovení § 52 odst. 5 ŘVTOS povolit volný pohyb mimo věznici k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení, kdy ředitel věznice rozhodne, zda budou doprovázeni zaměstnancem Vězeňské služby.

V podmínkách české právní úpravy je sice umožněno, aby odsouzený dosáhl samostatného pobytu mimo věznici bez dohledu vězeňského personálu, nicméně nelze hovořit o pravidelné součásti výkonu trestu, kdy takový samostatný pobyt je spojen buď s udělením kázeňské odměny, či důležitými rodinnými či zdravotními důvody.¹⁰¹ Příkladem lze uvést § 56 ZVTOS, který stanovuje hned tři důvody přerušení výkonu trestu, a to (i) V případě úspěšného plnění programu zacházení a dosahování účelu výkonu trestu může ředitel věznice formou odměny přerušit výkon trestu odsouzenému až na 20 dnů během kalendářního roku. Doba přerušení se počítá do výkonu trestu; (ii) pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během kalendářního roku a (iii) je-li třeba odsouzenému neodkladně poskytnout zdravotní službu, kterou nelze zajistit ve věznici nebo ve specializovaném zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, může ředitel věznice na nezbytně nutnou dobu výkon trestu odsouzenému přerušit. Pokud si odsouzený újmu na zdraví nezpůsobil úmyslně, doba přerušení výkonu trestu nepřesahující 30 dnů v kalendářním roce se započítává do doby výkonu trestu.

Je však třeba si závěrem této kapitoly položit otázku, nakolik by změna české právní úpravy v oblasti alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody po vzoru německé či švýcarské právní úpravy prospěla českému vězeňství. Rigorozant předně uvádí, že ve srovnání s klasickým způsobem výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou tyto německé a švýcarské alternativní způsoby výkonu více lidské a napomáhají ve svém důsledku lepší resocializaci odsouzených, tedy ve svém důsledku mohou vést ke snížení recidivy.

Nicméně lze v této souvislosti vyslovit hypotézu a obavu, že by v praxi mohly nastat aplikační problémy v souvislosti s rozhodováním jednotlivého soudce o tom, zda uloží některý z alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody či zda rozhodne o uložení

¹⁰¹ HULMÁKOVÁ, Jana. K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 10, s. 234-238.

alternativního trestu. Musely by tak v této souvislosti být předem určeny zcela jasné a precizní podmínky. Současně jsou dle názoru rigorozanta tyto alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody jaksí upozaďovány samotnými alternativními tresty.

Dále oproti české právní úpravě disponuje německá a švýcarská právní úprava vybudovaným formátem tzv. otevřených věznic, které jsou pro tyto alternativní způsoby výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody zásadním předpokladem, kdy podmínky pro umístění do otevřených věznic se mohou zcela zásadním způsobem lišit. Implementace dané právní úpravy by tak vyžadovala nejen změnu právní úpravy, ale rovněž i propracování těchto otevřených věznic, kdy dle dostupných údajů funguje v České republice toliko jedna otevřená věznice v Jiřicích na Nymbursku s kapacitou 32 odsouzených.¹⁰² Je tak patrné, že pro realizaci záměru implementovat německou či švýcarskou úpravu co do výše uvedeného rozsahu, by vyžadovalo vybudování dalších otevřených věznic, neboť tolika jedna o kapacitě 32 odsouzených je v tomto ohledu zcela nedostatečná.

¹⁰² ČESKÁ JUSTICE. Otevřená věznice Jiřice, kde mají odsouzení volný režim, uspěla na evropské soutěži. [online]. 2019 [cit. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/07/otevrena-veznice-jirice-kde-maji-odsouzeni-volny-rezim-uspela-na-evropske-soutezi/>

3 Institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Institut podmíněného propuštění lze chápat jako výjimečný nástroj v rukou soudu, jenž umožňuje za splnění přesně vymezených zákonných podmínek podmíněně propustit odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody a zkrátit mu tak dobu strávenou ve věznici. Současně však lze tento institut charakterizovat jako motivační nástroj¹⁰³, neboť motivuje odsouzené k co nejlepšímu chování; nelze však hovořit o tom, že by odsouzený měl, ať už ústavní či podústavní, subjektivní právo na podmíněné propuštění, o čemž je uvažováno v kapitole 3.2. rigorózní práce.

Podmíněné propuštění je vybudováno na myšlence, že za předpokladu, kdy odsouzený splňuje zákonné podmínky vymezené rigorozantem níže, není již pravděpodobně důvod pokračovat ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť odsouzený byl již dostatečně částečným výkonem napraven a bylo v tomto ohledu dosaženo účelu trestu.

Judikaturou bylo dovozeno, že v základní rovině je účelem trestu ochrana společnosti před kriminalitou, nicméně je usilováno i o to, aby tento obecný cíl byl propojen i s dalším individuálním cílem vztahujícím se k osobě pachatele.¹⁰⁴ Cílem je tedy nejen potrestání pachatele, tedy určitý prvek represe, ale rovněž i zamezení páčání opakované trestné činnosti ze strany pachatele, tedy prvek preventivní.

V této souvislosti je nutné uvést, že dojde-li k podmíněnému propuštění ve správný okamžik, tedy v takový, kdy byl u odsouzeného naplněn účel trestu a souběžně na něj nedopadlo negativním způsobem vězeňské prostředí a pobyt v něm, vede podmíněné propuštění k lepšímu výsledku, než kdyby u odsouzeného bylo pokračováno ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody až do jeho plné výše stanovené odsuzujícím rozsudkem.¹⁰⁵ Ne vždy tak výkon celé délky nepodmíněného trestu odnětí svobody musí být spojován s lepším dosažením účelu trestu, než ke kterému vede podmíněné propuštění. Lze v této souvislosti presumovat, že dané bude platit za určitých podmínek spíše obráceně.

Rozhodnutí o podmíněném propuštění v konkrétním případě náleží soudu. Platí, že není možné z rozhodování soudu o podmíněném propuštění vyloučit určité skupiny odsouzených. V této souvislosti lze odkázat na judikaturu Ústavní soudu, který dovodil, že byť na využití institutu podmíněného propuštění není právní nárok, možnost jeho využití musí náležet všem odsouzeným

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.

¹⁰⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. II. ÚS 243/03.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.

bez ohledu na to, jaký trestný čin spáchali či jaký trest jim za dané jednání byl uložen.¹⁰⁶ V tomto duchu bylo nad to Ústavním soudem dovozeno, že obecné soudy nemohou paušálně vyloučit možnost podmíněného propuštění pro cizince, jehož domovský stát není účastníkem mezinárodní smlouvy o dohledu nad podmíněně propuštěnými nebo s tímto státem nemá Česká republika sjednanu odpovídající smlouvu. Takovým postupem by došlo k porušení práva odsouzeného na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LZPS i k porušení zásady nulla poena sine lege, zaručené čl. 39 LZPS, v širším smyslu. Paušálním vyloučením možnosti podmíněného propuštění odsouzeného je totiž fakticky zpříšňován jeho trestní postih bez jakékoli opory v zákoně.¹⁰⁷

Byť by se v zásadě neměl Ústavní soud vměšovat do rozhodování soudů o podmíněném propuštění, neboť tyto obecné soudy mají v této věci jakýsi „monopol“, existují určité nutné případy, kdy je zásah Ústavního soudu nezbytný, což bude doloženo dále v této rigorózní práci.

Za takové nutné případy, kdy bude zásah Ústavního soudu nezbytný, lze označit situace, kdy soudy v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny rozhodují na základě zcela nedostatečně zjištěného skutkového stavu, případně kdy si dostatečné podklady obstarají jen formálně, ale materiálně je již při svém posouzení věci nezohlední; ve svém rozhodnutí poruší zákaz dvojího přičítání, a tím i princip ne bis in idem podle čl. 40 odst. 5 Listiny; nebo kdy v řízení dojde k závažnému procesnímu pochybení, například nerespektování principu kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Důvod k zásahu Ústavního soudu je dán i tehdy, pokud obecné soudy paušálně vyloučí možnost podmíněného propuštění pro určitého odsouzeného, a to navíc toliko na základě jeho trestní minulosti, bez zohlednění případné následné proměny a nápravy odsouzeného, k níž mohlo dojít během výkonu trestu odnětí svobody, a dalších relevantních aktuálních informací k odsouzenému. V takové situaci dochází nejen k porušení práva odsouzeného na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale v důsledku i k porušení zásady nulla poena sine lege zaručené čl. 39 Listiny. Paušálním vyloučením možnosti podmíněného propuštění určitého odsouzeného je totiž fakticky zpříšňován jeho trestní postih bez jakékoli opory v zákoně.¹⁰⁸

Ústavní soud se opakovaně vyjádřil také k počátku běhu lhůty pro podání instanční stížnosti v trestních věcech při rozhodování o osobní svobodě, mezi něž řadíme jak stížnost proti usnesení o vazbě nebo stížnost proti zamítavému usnesení o podmíněném propuštění. Ústavní soud

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18.

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. II. ÚS 810/18.

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.

opakovaně deklaroval, že oznámení rozhodnutí soudu nezakládá počátek lhůty pro podání opravného prostředku ale až doručení opisu usnesení.¹⁰⁹

V rámci podání návrhu o podmíněné propuštění podaném ze strany odsouzeného doznala právní úprava s účinností od 1. 1. 2022¹¹⁰ značné změny; dle této novely může odsouzený návrh na podmíněné propuštění podat pouze prostřednictvím věznice, přičemž v případě, pokud by tak neučinil, předseda senátu návrh odsouzenému vrátí a poučí jej o povinnosti podání prostřednictvím věznice.

Předmětná novela rovněž reaguje na poměrně rozsáhlou problematiku tzv. „PPčkové turistiky“, což je označení pro jednání odsouzených, kteří se snaží dostat předmětný návrh na podmíněné propuštění k tomu soudci, jehož považují za co nejmírnějšího. V praxi nezdědka docházelo k tomu, že odsouzení využívali institut zpětvzetí žádosti o podmíněné propuštění za účelem toho, aby věc byla odňata tomu soudci, který neodpovídal daným kritériím „mírnosti“. Dle účinné právní úpravy obsažené v TŘ má jiné zpětvzetí žádosti než pro důvod předčasnosti takové důsledky, že započne odsouzenému běžet nová lhůta pro podmíněné propuštění, tedy bude mít toto zpětvzetí účinky zamítnutí návrhu. Lze předpokládat, že s ohledem na tuto změnu si odsouzený své zpětvzetí žádosti zcela jistě rozmyslí, což ve svém důsledku povede ke snížení této „PPčkové turistiky“.

Ze statistiky zpracované Vězeňskou službou České republiky pro rok 2021¹¹¹ je zřejmé, že celkový počet podmíněně propuštěných odsouzených (s/bez dohledu) na svobodu je za rok 2021 nižší než ve srovnání s rokem 2019 a 2020, avšak souběžně je vyšší než v roce 2017 a 2018. O těchto statistikách blíže pojednává kapitola 5 rigorózní práce.

Dlužno podotknout, že využití institutu podmíněného propuštění je rovněž umožněno u mladistvých, kdy je v tomto ohledu stanovena speciální úprava v ustanovení § 78 ZSVM.

3.1 Podmínky podmíněného propuštění

Základní předpoklady podmíněného propuštění jsou upraveny v ustanovení § 88 odst. 1 TZ, dle kterého je realizace institutu možná při splnění tří podmínek, a to polepšení odsouzeného zejména v důsledku vykonávání uloženého trestu, důvodné očekávání budoucího vedení řádného

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. III. ÚS 3588/22

¹¹⁰ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony.

¹¹¹ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocnky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

života, popř. přijetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného a vykonání určité části uloženého trestu.

Dané předpoklady podmíněného propuštění lze členit dle své povahy, a to na materiální a formální podmínky, přičemž všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně.¹¹² Mezi materiální podmínky lze zařadit polepšení odsouzeného, zejména v důsledku vykonávání uloženého trestu a důvodné očekávání budoucího vedení řádného života, popř. přijetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného; formální podmínkou je pak vykonání určité části uloženého trestu.

Tyto podmínky jsou tak nezbytným předpokladem toho, aby návrhu na podmíněné propuštění mohlo být vyhověno, nicméně i tak je vždy rozhodování o podmíněném propuštění ponecháno na vůli soudu, který o tomto návrhu rozhoduje.¹¹³

Vzhledem k tomu, že institut podmíněného propuštění se uplatňuje i u mladistvých, budou tyto podmínky aktuální i u této skupiny pachatelů, byť v modifikované podobě dle § 78 odst. 1 ZSVM. Dle daného ustanovení lze mladistvého podmíněně propustit na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice za podmínek stanovených v trestním zákoníku i dříve, než vykoná jeho třetinu, polovinu nebo dvě třetiny. Významným rozdílem podmíněného propuštění u mladistvého oproti dospělému pachateli je tak možnost využít tento institutu i dříve, než je vykonána třetina, polovina nebo dvě třetiny trestu.

3.1.1 Materiální podmínka

První materiální podmínkou pro podmíněné propuštění je polepšení odsouzeného svým chováním a plněním povinností. Polepšení je nutné chápat jako určitý vývojový proces vnitřní přeměny osobnosti odsouzeného, který se navenek projevuje jeho chováním.¹¹⁴

Ze zákonné dikce je patrné, že pro samotné posouzení toho, zda k polepšení u odsouzeného došlo, bude klíčové jeho chování a plnění povinností výhradně po právní moci rozsudku, jímž byl trest odnětí svobody uložen. Byť tak bude pro posouzení tohoto hlediska klíčový okamžik vlastního výkonu trestu, nelze se omezit jen na něj, neboť dikce znění po právní moci rozsudku určuje, že soud by měl zohlednit i to, jak se odsouzený choval či plnil své povinnosti i před nástupem výkonu trestu. Lze tak posuzovat například to, zda odsouzený odčinil majetkovou či

¹¹² Dostupné pod následujícím odkazem, autor: Mgr. Jiří Jokl: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>

¹¹³ Dostupné pod následujícím odkazem, autor: Mgr. Jiří Jokl: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>

¹¹⁴ KALVODOVÁ, Věra. § 88 [Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 18.

nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem anebo to, zda odsouzený dobrovolně a včas nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody. Na druhou stranu však samotná skutečnost, zda ze strany odsouzeného došlo k odčinění újmy nesmí být rozhodujícím hlediskem při rozhodování o podmíněném propuštění.¹¹⁵

Ve vztahu k typologii posuzovaných povinností ve výkonu trestu se například bude jednat o plnění základních povinností odsouzeného dle § 28 ZVTOS jako je například povinnost odsouzeného dodržovat ve výkonu trestu pořádek a kázeň; plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby; pracovat, pokud je mu přidělena práce a je zdravotně způsobilým; plnit úkoly vyplývající z programu zacházení; podrobit se osobní a další prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe měl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu; umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí aj. Dále bude významný počet a závažnost kázeňských přestupků a počet a druhy uložených kázeňských trestů za ně.

S ohledem na to, že pro posouzení splnění této materiální podmínky je klíčové chování odsouzeného po právní moci rozsudku, bylo by chybné zohlednit např. chování v průběhu trestního stíhání, nelze tak např. v případě žádosti o podmíněné propuštění zohlednit skutečnost, že se odsouzený skrýval. Zohlednit by se však mělo, jak bylo výše uvedeno, zda odsouzený dobrovolně a včas na výzvu soudu nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody, nebo zda tak neučinil a musel být do výkonu trestu dodán.

V určitých případech má soud povinnost zohlednit určité okolnosti obligatorně, pakliže přicházejí v konkrétním případě v úvahu. Takový případ deklaruje ustanovení § 88 odst. 3 TZ, dle kterého platí, že soud při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za zločin¹¹⁶ přihlédne obligatorně k následujícím (i) zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, (ii) zda částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem nebo zda vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem a (iii) jaký byl postoj odsouzeného k výkonu ochranného léčení. V případě odsouzených pachatelů za zločin se tak těmito okolnostmi musí soud zabývat obligatorně.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18.

¹¹⁶ Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (PROVAZNÍK, Jan. § 14 [Přečiny a zločiny]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.)

Se skutečností, kdy odsouzený nenastoupil včas do výkonu trestu se rigorozant setkal během své praxe, kdy s touto skutečností bylo nakládáno v rámci dvou po sobě podaných návrhů zcela odlišně, čímž se zabývá kapitola 4.2 rigorózní práce.

Rovněž by měly být zohledněny určité aspekty programu zacházení, a to konkrétně to, jaký program si odsouzený zvolil či jaký byl vůči němu uplatněn a současně i to, jak odsouzený přistupoval k jeho plnění; právě otázka plnění a aktualizace programu zacházení vypovídá o přeměně osobnosti odsouzeného.¹¹⁷

Tato materiální podmínka je zmírněna v § 88 odst. 2 TZ pro přečiny, který stanoví, že jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění podle odstavce 1. Soud nevyhoví návrhu ředitele věznice na podmíněné propuštění odsouzeného na svobodu, jen je-li zjevné, že by odsouzený po propuštění na svobodu nevedl řádný život.

Druhou z materiálních podmínek, která je nutným předpokladem pro aplikaci podmíněného propuštění je důvodné očekávání budoucího vedení řádného života či alternativně k tomu záruka za dovršení nápravy odsouzeného.

Předpoklad spočívající v budoucím vedení řádného života se musí opírat o komplexní a aktuální zhodnocení osobnosti odsouzeného a jeho polepšení a dále o zhodnocení dalších okolností, které jsou klíčové pro vedení řádného života.¹¹⁸

Logickým výkladem lze nelze než dojít k závěru, že tento předpoklad se vztahuje k budoucnosti, bylo by tak chybné pokud by soud splnění dané podmínky posuzoval z minulého chování odsouzeného, k čemuž však v praxi několikrát došlo.¹¹⁹

Pro posouzení tohoto předpokladu bude mimo jiné klíčové, do jakého prostředí se odsouzený po výkonu trestu odnětí svobody navrátí, resp. zda vůbec disponuje možností se někde vrátit. Nepochybně bude i podstatné, zda jej rodina či přátelé nezavrhlí a zda mu bude umožněno nadále pokračovat v tomto sociálním kontaktu a zda se bude moci navrátit se do práce. Chybí-li některý z těchto aspektů, pak je zřejmé, že jeho resocializace bude značně ztížena, čímž bude ohrožen i předpoklad vedení řádného života.

¹¹⁷ KALVODOVÁ, Věra. § 88 [Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 22.

¹¹⁸ KALVODOVÁ, Věra. § 88 [Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 26.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. III. ÚS 1735/10.

Jako alternativu k předpokladu vedení řádného života stanovil zákonodárce institut záruky za dovršení nápravy odsouzeného, jehož aplikace se nabízí zejména tehdy, kdy naplnění předpokladu vedení řádného života bude podmíněno i výchovným působením a pomocí zájmového sdružení, které převzalo záruku.¹²⁰

3.1.2 Formální podmínka

Jako formální podmínku pro podmíněné propuštění stanovil zákonodárce vykonání určité části uloženého trestu, přičemž konkrétní délka bude záviset na druhu trestného činu, jeho závažnosti a povaze uloženého trestu odnětí svobody, kdy ustanovení § 88 odst. 1 písm. a) TZ stanovuje tuto délku na polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.

Za předpokladu, že odsouzený nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin, který splňuje všechny podmínky uvedené v ustanovení § 88 odst. 1 bodů 1–6, je tato délka vykonání trestu stanovena na třetinu; při splnění těchto určitých podmínek je požadována nižší délka výkonu trestu odnětí svobody, kdy konkrétně nesmí být odsouzený odsouzen za zvlášť závažný zločin, (i) kterým byla nebo měla být způsobena smrt, nejde-li o trestný čin zabití dle § 141 odst. 1 TZ; (ii) kterým byla nebo měla být způsobena těžká újma na zdraví; (iii) jehož znakem je spáchání na těhotné ženě nebo na dítěti; (iv) který spáchal jako člen organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině; (v) který spáchal v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a), financování terorismu (§ 312d), podpory a propagace terorismu podle § 312e odst. 3 nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f), nebo (vi) který je uveden v hlavě třetí, sedmé, deváté, dvanácté a třinácté zvláštní části tohoto zákona nebo v odstavci 4, a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.

Tato požadovaná délka na vykonání určité části uloženého trestu dle ustanovení § 88 odst. 1 písm. a) a b) TZ je zmírněna ustanovením § 88 odst. 2 TZ. Dle daného ustanovení platí, že jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění podle odstavce 1. Soud

¹²⁰ KALVODOVÁ, Věra. § 88 [Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 26.

nevyhoví návrhu ředitele věznice na podmíněné propuštění odsouzeného na svobodu, jen je-li zjevné, že by odsouzený po propuštění na svobodu nevedl řádný život. Dané zmírnění je však spjato s přísnějšími požadavky na odsouzeného a na plnění jeho povinností, než jaké postačuje k podmíněnému propuštění dle § 88 odst. 1 TZ, kdy ve světle toho, je vyžadováno chování vzorné a vzorné plnění povinností, tedy takové chování, které přesahuje přes běžný standard.¹²¹

Nejpřísnější délka je pak stanovena v případě § 88 odst. 4 TZ a § 88 odst. 5 TZ. Ustanovení § 88 odst. 4 TZ vyjmenovává taxativním způsobem trestné činy¹²², u nichž může být odsouzený podmíněně propuštěn až po výkonu dvou třetin trestu odnětí svobody, a výhradně tehdy, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu. A konečně v případě odsouzení k trestu odnětí svobody na doživotí dle ustanovení § 88 odst. 5 TZ činí tato délka nejméně dvacet let.

3.2 Posuzování splnění podmínky u opětovného podmíněného propuštění

Ustanovení § 91 odst. 5 TZ stanoví podmínky, za jakých je možné přistoupit k opětovnému podmíněnému propuštění z výkonu téhož trestu odnětí svobody. Opětovné podmíněné propuštění je nutné v rámci daného ustanovení chápat konkrétně tak, že v minulosti bylo rozhodnuto o tom, že se podmíněně odsouzený neosvědčil a soud v této souvislosti učinil rozhodnutí, že se zbytek trestu ve smyslu § 91 odst. 1 TZ vykoná; a odsouzený bude za těchto skutkových okolností usilovat o opětovné podmíněné propuštění. Dané ustanovení § 91 odst. 5 TZ není možné aplikovat na ty situace, kdy odsouzený ve zkušební době původního podmíněného propuštění vedl řádný život a vyhověl všem stanoveným podmínkám, načež bylo toto rozhodnutí o podmíněném propuštění

¹²¹ KALVODOVÁ, Věra. § 88 [Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 42.

¹²² trestný čin vraždy (§ 140), zabití podle § 141 odst. 2, těžké ublížení na zdraví podle § 145 odst. 3, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení podle § 149 odst. 4, nedovolené přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy podle § 159 odst. 3, 4, neoprávněné odebrání tkání a orgánů podle § 164 odst. 3, 4, obchodování s lidmi podle § 168 odst. 4, 5, zbavení osobní svobody podle § 170 odst. 2, 3, zavlčení podle § 172 odst. 2, 3, loupež podle § 173 odst. 3, 4, brání rukojmí podle § 174 odst. 3, 4, vydírání podle § 175 odst. 3, 4, znásilnění podle § 185 odst. 3, 4, pohlavní zneužití podle § 187 odst. 3, 4, obecné ohrožení podle § 272 odst. 2, 3, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 4, získání kon-troly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou (§ 290), zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny podle § 292 odst. 3, vlastizrady (§ 309), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), vyzvědačství podle § 316 odst. 3, 4, válečné zrady (§ 320), násilné překročení státní hranice podle § 339 odst. 3, organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice podle § 340 odst. 4, genocidia (§ 400), útok proti lidskosti (§ 401), apartheid a diskriminace skupiny lidí (§ 402), agrese (§ 405a), příprava útočné války (§ 406), styk ohrožujících mír (§ 409), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečná krutost (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414) nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3.

zrušeno v důsledku okolností, které nemohl přímo ovlivnit, typicky v důsledku uložení souhrnného trestu.¹²³

V rámci nálezu Ústavního soudu¹²⁴ došlo k nesprávné aplikaci daného ustanovení, kdy stěžovatel uvedl, že je třeba na něj nahlížet jako na osobu, která o podmíněné propuštění žádá poprvé, neboť sice byl jednou z výkonu stejného trestu odnětí svobody propuštěn, avšak osvědčil se a nový trest i trest souhrnný mu byl uložen za "starou" trestnou činnost, které se dopustil předtím, než nastoupil výkon trestu. Považuje za absurdní, aby odsouzený, který se prokazatelně polepšil a napravil ve výkonu trestu dříve než jiný odsouzený, byl za toto brzké polepšení "odměněn" téměř dvojnásobnou minimální délkou výkonu trestu.

Podmínky dle § 91 odst. 5 TZ lze shrnout tak, že opětovné podmíněné propuštění je možné po vykonání poloviny trestu a v případech dle § 88 odst. 4 TZ dvou třetin trestu. Neznamená to však, že by dané rozhodnutí o opětovném podmíněném propuštění bylo zmírněno a bylo vázáno toliko na tyto časové podmínky, nadále platí, že musí být splněny i obecné předpoklady pro podmíněné propuštění uvedené v § 88 odst. 1 a § 88 odst. 4 TZ.¹²⁵ Těmto podmínkám se rigorozant věnoval v kapitolách výše.

Rigorozant si dovoluje upozornit, že dané ustanovení je sice obsaženo až v rámci společných ustanovení, nicméně jeho důležitost je více než zřejmá.

3.3 Základní právo na podmíněné propuštění

Relativně čerstvé rozhodnutí Ústavního soudu¹²⁶ otevřelo v rámci odborné veřejnosti diskuzi, zda nebylo jako jedno z práv odsouzeného vytvořené nové základní právo na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody při splnění stanovených zákonných podmínek.

Ústavní soud v této věci posuzoval ústavnost rozhodnutí obecných soudů, na jejichž základě došlo k zamítnutí žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, dle ustanovení § 88 odst. 1 TZ jsou v obecné rovině nezbytnými předpoklady pro podmíněné propuštění tři podmínky, a to vykonání určité části uloženého trestu, polepšení pachatele v důsledku vykonávání tohoto trestu a prognóza budoucího vedení řádného života, opřena popřípadě o záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

¹²³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2022, sp. zn. I. ÚS 232/22.

¹²⁴ MIŠŮR, Peter. ÚS: Ke znaku „opětovného podmíněného propuštění“ z výkonu trestu odnětí svobody. *Ius Focus*, 13. 6. 2022.

¹²⁵ KALVODOVÁ, Věra. § 91 [Společné ustanovení]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 23.

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 575/21.

Právě poslední z uvedených podmínek nebyla u stěžovatele ze strany obecných soudů považována za splněnou, a to s ohledem na minulost stěžovatele, kdy bylo odkazováno mj. na to, že stěžovatel byl trestán již jako mladistvý v roce 1986 a počet jeho záznamů v Rejstříku trestů činil celkem 24. Rovněž obecné soudy označily odsouzeného za „majetkového recidivistu“, a to s ohledem na to, že byl v minulosti odsouzen pro různorodou trestnou činnost vykazující zejména majetkový charakter. Okresní soud dospěl k tomu, že nelze tato odsouzení se staršími daty nezohlednit, neboť jsou dokladem protiprávním životním stylu odsouzeného, jež vyvolávají silné pochybnosti o riziku recidivy.

Ústavní soud tato rozhodnutí obecných soudů zrušil s tím, že jimi bylo zasaženo právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS a souběžně byla rozhodnutí zrušena z důvodu, že jimi byl porušen tzv. zákaz dvojího přičítání dle čl. 40 odst. 5 LZPS.

U výrokové části týkající se zrušení rozhodnutí z důvodu tzv. zákazu dvojího přičítání existuje odlišné stanovisko soudce Jana Filipa, kdy dle jeho názoru tím Ústavní soud vytváří *de facto* nové základní právo na podmíněné propuštění, kdy však s odkazem na čl. 40 odst. 5 LZPS nic takového není možné dovodit, neboť navíc nejde o trestní stíhání, nýbrž o podmínky propuštění z již uloženého výkonu trestu odnětí svobody. Článek 40 odst. 5 LZPS totiž stanoví, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.

Dle názoru soudce Jana Filipa tak Ústavní soud přesahuje a vybočuje ze svých pravomocí a namísto soudního orgánu ochrany ústavnosti se z něj stává subjekt, jež cestou procesního práva vytváří nová ústavně zaručená práva. V posuzování podmíněného propuštění pak v těchto mantinelech nad rámec ochrany ústavnosti přezkoumává rozhodování obecných soudů a stává se jejich další instancí. Takto by mohlo být každé "podústavní" právo spojené s nějakými podmínkami (nakonec právě proto jde o právo, a nikoli o svobodu) prohlášeno za základní a chráněno Ústavním soudem i mimo čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje možnost každého domáhat se stanoveným postupem svého práva. Každé právo, na které odkazuje čl. 41 odst. 1 Listiny, by se mohlo tímto postupem stát základním jen proto, že nebylo podle názoru Ústavního soudu řádně obecným soudem posouzeno. Ústavní soud by se tak místo soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) stával ústavodárným orgánem produkujícím cestou práva procesního nová práva ústavně zaručená (ve skutečnosti Ústavním soudem), zejména hmotná základní práva. Stejně tak pak přestává být jasné, kde vlastně končí hranice ústavně soudního přezkumu a kde se Ústavní soud stává další instancí v řízeních vyhrazených obecným soudům při

hodnocení toho, zda byly splněny podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.¹²⁷

S výrokovou částí týkající se porušení čl. 36 odst. 1 LZPS se po podstatném doplnění odůvodnění soudce Jan Filip ztotožnil.

V obecné rovině lze předpokládat, že se jedná o nález, který v rámci institutu podmíněného propuštění sehraje nepochybně velkou roli, neboť řada odsouzených se v případě zamítnutí jejich žádosti z důvodu nesplnění podmínky prognózy budoucího vedení řádného života bude na znění výše uvedeného nálezu odvolávat, tedy argumentace bude směřovat na porušení jejich práva dle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 40. odst. 5 LZPS.

Dokladem toho je například Nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2022, sp. zn. IV. ÚS 1377/22, kdy stěžovatel v rámci dané věci namítal, že soudy rozhodly v rozporu s jemu známou nedávnou judikaturou Ústavního soudu, kdy právě odkazoval na popsany nález a uvedl, že Krajský soud se zaměřil pouze na trestní minulost stěžovatele, ač měl k dispozici aktuální pozitivní informace o jeho osobě (a jeho vnitřní proměně). Současně uvedl, že v důsledku prodělání mozkové mrtvice, po níž musí stěžovatel užívat invalidní vozík, je rovněž okolnost, která snižuje riziko recidivy. Nálezem Ústavního soudu došlo ke zrušení rozhodnutí obecných soudů s tím, že došlo k porušení ústavního práva stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS, když obecné soudy k okolnosti stěžovatelovy minulosti přihlédly z hlediska právního názoru Ústavního soudu formalisticky, aniž by zohlednily aktuální situaci a další důležité okolnosti.

Jak bylo uvedeno výše, v zásadě Ústavní soud nezasahuje do rozhodování obecných soudů o návrzích odsouzených o podmíněné propuštění, existují určité výjimečné případy, kdy je jeho zásah žádoucí a nutný.¹²⁸ Výše uvedená judikatura je tak dokladem toho, že rozhodnutí obecných soudů nemůže být svévolné, a to zejména v kontextu povinnosti obecných soudů posuzovat trestní minulost odsouzeného, nikoliv formalisticky, ale nýbrž se zohledněním aktuální situace odsouzeného a dalších důležitých okolností.

3.4 Návrh na podmíněné propuštění

Procesní aspekty institutu podmíněného propuštění jsou obsaženy v ustanovení § 331 a násl. TŘ. Návrh na podmíněné propuštění mohou podat tři základní subjekty, a to sám odsouzený, státní

¹²⁷ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://pravo21.cz/pravo/existuje-ustavne-zarucene-pravo-na-podminene-propusteni>

¹²⁸ Dostupné pod následujícím odkazem, autor Mgr. Jiří Jokl: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>

zástupce nebo ředitel věznice, v níž se vykonává trest.¹²⁹ Za situace, kdy by návrh podala neoprávněná osoba, tedy jiný než uvedený subjekt, lze to posoudit toliko jako podnět, kterým nemá soud povinnost se zabývat.

O podmíněném propuštění je však možné rozhodnout i bez takovýchto návrhů ve veřejném zasedání. Ze samotné iniciativy soudu však k takovému rozhodování v praxi nedochází, nýbrž drtivá většina těchto řízení o podmíněné propuštění je zahajována na návrh odsouzeného.¹³⁰

Při podání návrhu o podmíněné propuštění neplatí tzv. advokátní přímus, tedy není vyžadováno povinné zastoupení advokátem.¹³¹

V důsledku novely trestního řádu účinné od 1. 1. 2022¹³² doznalo předmětné ustanovení v souvislosti s návrhem odsouzeného určitých změn; platné a účinné znění § 331 odst. 1 TŘ stanoví, že odsouzený je oprávněn tento návrh na podmíněné propuštění podat pouze prostřednictvím věznice, přičemž v případě, kdy by tak neučinil, předseda senátu návrh odsouzenému vrátí a poučí jej o nutnosti podat jej tímto způsobem. Předchozí úprava umožňovala odsouzenému podat tuto žádost mimo gesci věznice, avšak vykazovala zásadní problematické aspekty, neboť v praxi se nezřídka stávalo, že v případě podání této žádosti se o ní Vězeňská služba dozvěděla až tehdy, kdy byla ze strany soudu vyzvána k předložení veškerých relevantních podkladů klíčových pro to, aby soud mohl rozhodnout v zákonné lhůtě 30 dnů. Lze tak usuzovat, že docházelo k časovému presu, neboť věznice musela v této lhůtě mimo jiné vyhotovit pro účely rozhodnutí rovněž stanovisko v rámci hodnocení odsouzeného. Rovněž tato novela umožňuje, aby Vězeňská služba ČR v případě návrhu, který nesplňuje formální podmínky, na tyto nedostatky upozornila odsouzeného, není však zmocněna k tomu, aby sama takovou žádost odmítla.¹³³

Jak bylo deklarováno výše, v případě, kdy odsouzený vykonává nepodmíněný trest pro přečin, je mu umožněno podat návrh na podmíněné propuštění při splnění podmínek dle § 88 odst. 2 TZ před uplynutím lhůt stanovených v § 88 odst. 1 TZ, tedy za mírnějších podmínek, než by to bylo v případech, kdy by nešlo o přečin. V případě takového návrhu je však nezbytné, aby k němu bylo

¹²⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 331 odst. 1

¹³⁰ Dostupné pod následujícím odkazem, autor Mgr. Jiří Jokl: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>

¹³¹ AUEROVÁ, J., AUGUSTINOVÁ, P., BOHUSLAV, L., DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FENYK, J., HÁJEK, R., HERCZEG, J., KADLEC, J., KAISER, T., KANDALCOVÁ, A., KMEC, J., KOCINA, J., KOUŘIL, I. a kol. Trestní řád: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-4-17]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹³² Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony

¹³³ KLABAČKA, Ondřej. Změny právní úpravy podmíněného propuštění od 1. 1. 2022. Právní rozhledy, 2022, č. 10, s. 370-374

dle § 331 odst. 2 TR připojeno kladné stanovisko ředitele věznice dokládající splnění podmínek dle § 88 odst. 2 TZ, tedy, že odsouzený prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba.

Dále dle ustanovení § 331 odst. 3 TR platí, že podává-li návrh o podmíněné propuštění ředitel věznice, v níž odsouzený vykonává trest, nebo se k takovému návrhu připojí, může rozhodnutí o tom, že se odsouzený podmíněně propouští, učinit se souhlasem státního zástupce též předseda senátu mimo veřejné zasedání.

V zákoně není stanovena konkrétní forma a podoba návrhu na podmíněné propuštění, kdy v takovém případě by mělo podání obsahovat minimální náležitosti uvedené v § 59 odst. 3 TR, tedy z návrhu musí být patrné, kterému orgánu činnému v trestním řízení je určeno, kdo jej činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Nepřímo ze zákona vyplývá i povinnost vymežit v této žádosti splnění podmínek dle § 88 TZ, tedy materiální a formální podmínky pro podmíněné propuštění, neboť jsou nezbytným předpokladem pro kladné rozhodnutí. Jak již bylo několikrát uvedeno, konečné rozhodnutí však bude vždy v rukou soudu, který bude splnění podmínek individuálně posuzovat.

Odsouzený vedle oprávnění podat návrh na podmíněné propuštění, disponuje i oprávněním vzít tento návrh kdykoliv zpět. Novela¹³⁴ se dotkla významným způsobem rovněž i této oblasti zpětvzetí návrhu, kdy před její účinností platilo, že odsouzený mohl předmětný návrh vzít zpět, aniž by započala běžet nová lhůta pro podmíněné propuštění. Dle aktuálního znění § 331 odst. 5 TZ však platí přesný opak, tedy pokud odsouzený vezme svůj návrh na podmíněné propuštění zpět z jiného důvodu, než že doposud neuplynula lhůta stanovená v zákoně, má zpětvzetí účinky zamítnutí návrhu o podmíněné propuštění co do týkajícího se běhu lhůty.¹³⁵ Vezme-li tak odsouzený svůj návrh zpět, může jej odsouzený opakovat až po uplynutí šesti měsíců ode dne, kdy bylo zpětvzetí návrhu doručeno soudu.

Tato změna reflektuje problematiku tzv. „PPčkové turistiky“, což je mezi odsouzenými velkým tématem, a to v kontextu rozdílné rozhodovací praxe okresních soudů při posuzování jednotlivých návrhů o podmíněné propuštění. Tato „PPčková turistika“ spočívala v tom, že odsouzení zpětvzetí návrhů využívali k tomu, aby docílili toho, že o návrhu bude rozhodovat takový soudce, kterého považují dle svého přesvědčení za mírného. S ohledem na novelizované znění je však zřejmé, že

¹³⁴ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony.

¹³⁵ KLABAČKA, Ondřej. Změny právní úpravy podmíněného propuštění od 1. 1. 2022. Právní rozhledy, 2022, č. 10, s. 370-374.

si odsouzení zpětvzetí návrhu velice dobře rozmyslí. Dle názoru rigorozanta vymizí počet zpětvzetí až na úplné minimum.

Následně je nutné, aby se předmětný návrh o podmíněné propuštění dostal k příslušnému okresnímu soudu ke komplexnímu projednání. V případě, kdy jde o návrh odsouzeného, jenž je dle novelizovaného znění podáván prostřednictvím věznice, musí toto jednání, tedy zaslání návrhu okresnímu soudu, učinit samotná věznice. Konkrétní aspekty soudního rozhodování jsou popsány v následující kapitole 3.5 rigorózní práce.

3.5 Rozhodování soudu o podmíněném propuštění

Z ustanovení § 331 odst. 1 TŘ a komentářové literatury¹³⁶ vyplývá věcná a místní příslušnost soudu, který o návrhu na podmíněné propuštění rozhoduje, tímto soudem je okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává.

V rámci daného okresního soudu o podmíněném propuštění rozhoduje senát ve veřejném zasedání, příp. samosoudce dle § 314a TŘ, který bude rozhodovat o těch návrzích týkajících se trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let; výjimkou z toho bude případ, kdy má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem; v takovém případě nebude rozhodovat samosoudce, nýbrž senát. Dále § 331 odst. 3 TŘ stanoví, že rozhodnutí o podmíněném propuštění může učinit též předseda senátu mimo veřejné zasedání se souhlasem státního zástupce tehdy, jde-li o návrh podaný ze strany ředitele věznice či návrh, ke kterému ředitel věznice připojí své kladné stanovisko.

Průběh veřejného zasedání je v obecné rovině upraven v rámci ustanovení § 235 – 239a TŘ. Ve světle této zákonné úpravy platí, že po zahájení veřejného zasedání podá předseda nebo jím určený člen senátu na podkladě spisu zprávu o stavu věci zaměřenou na otázky, které je třeba ve veřejném zasedání řešit.¹³⁷ Poté osoba, která dala svým návrhem k veřejnému zasedání podnět, návrh přednese.¹³⁸ Osoba, která může být přímo dotčena rozhodnutím, jakož i státní zástupce se k

¹³⁶ AUEROVÁ, J., AUGUSTINOVÁ, P., BOHUSLAV, L., DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FENYK, J., HÁJEK, R., HERCZEG, J., KADLEC, J., KAISER, T., KANDALCOVÁ, A., KMEC, J., KOCINA, J., KOUŘIL, I. a kol. Trestní řád: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-1-31]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹³⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 235 odst. 1 první věta.

¹³⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 235 odst. 1 druhá věta.

návrhu vyjádří, nejsou-li sami navrhovateli.¹³⁹ V rámci veřejného zasedání mohou být prováděny důkazy, kdy po jejich provedení udělí předseda senátu slovo ke konečným návrhům.¹⁴⁰

Výše uvedené představuje určité obecné zakotvení toho, jak veřejné zasedání probíhá. Dané je však v kontextu tématu rigorózní práce nutné převést do praktické podoby a ukázat, jak takové veřejné zasedání probíhá v praxi. Konkrétní veřejné zasedání o návrhu o podmíněné propuštění počíná dle praxe rigorozanta tak, že je obhájce odsouzeného ze strany předsedkyně senátu vyzván k tomu, aby přednesl návrh odsouzeného o podmíněné propuštění a dále je vyzván, aby uvedl, zda je na návrhu setrváváno. V této souvislosti tak v drtivé většině rigorozant jakožto obhájce odkazuje na písemné vyhotovení návrhu, které se dle novely¹⁴¹ trestního řádu zasílá prostřednictvím věznice. Dále pak zpravidla dochází k tomu, že předsedkyně senátu přistoupí k výslechu odsouzeného, přičemž dotazy směřují mimo jiné i k tomu, jaký způsob života odsouzený povede v případě jejího vyhovění danému návrhu. Dále je dotazován ředitel věznice, zda se k návrhu připojuje a rovněž je dotazován a zjišťován postoj státního zastupitelství. Po tomto průběhu dochází k poradě senátu, po jejímž uskutečnění dochází k vynesení rozhodnutí. Pakliže je rozhodnutí soudu pozitivní a státní zástupce i odsouzená osoba se na místě vzdají práva na podání stížnosti, je usnesení v takovém okamžiku pravomocné. V opačném případě, tedy nevzdání se práva na podání stížnosti, je otevřen postup dle kapitoly 3.6. rigorózní práce.

Za předpokladu, že dojde k rozhodnutí o podmíněném propuštění, pak je nutné, aby předseda senátu nařídil bez odkladu věznici, v níž odsouzený trest vykonává, aby jej ihned propustila a v případě, kdy má vykonat ochranné léčení v ústavní formě, aby jej dodala do příslušené léčebny, pokud je to ohledem na kapacitu léčebny možné ihned.¹⁴²

Před účinností novely účinné k 1. 1. 2022¹⁴³ byl soud povinen o návrhu rozhodovat vždy ve veřejném zasedání, a to bez ohledu na to, jak rozhodoval. V praxi tak mohla nastat vcelku absurdní situace, kdy soud musel konat veřejné zasedání i tehdy, kdy návrh zamítal pouze z důvodu nesplnění zákonné lhůty. Novela však v ustanovení § 333 odst. 1 TŘ přidala oprávnění zamítnout návrh z důvodu nesplnění zákonné lhůty do rukou předsedy senátu, který tak může učinit mimo veřejné zasedání. Novelu lze v tomto ohledu hodnotit jako velmi přínosnou, neboť zamezí

¹³⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 235 odst. 1 třetí věta.

¹⁴⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 235 odst. 2 a 3.

¹⁴¹ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony.

¹⁴² ŠKVAJN, Petr. § 331 [Podání návrhu]. In: ŠAMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3803.

¹⁴³ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony

nadbytečnému zatížení soudů v těch případech, kdy není žádný prostor pro uvážení soudu a jediným možným rozhodnutím je zamítnutí žádosti, tedy není zde žádný prostor pro úvahy soudu. Předseda senátu tak může mimo veřejné zasedání zamítnout návrh o podmíněné propuštění z důvodu nesplnění zákonné lhůty a rovněž může dle § 331 odst. 3 TŘ rozhodnout o podmíněném propuštění se souhlasem státního zástupce tehdy, jde-li o návrh podaný ze strany ředitele věznice či návrh ke kterému se tento ředitel věznice připojí. Z důvodové zprávy k dané novele vyplývá, že soudy se musely takto ročně zabývat cca 2500 případy návrhů o podmíněné propuštění.

3.6 Procesní obrana proti rozhodnutí o podmíněného propuštění

Rozhodnutí o podmíněném propuštění má formu usnesení ve smyslu § 119 odst. 1 TŘ¹⁴⁴, přičemž možnou procesní obranou proti takovému usnesení je stížnost.

TŘ rozlišuje v zásadě dva režimy takové stížnosti v kontextu rozhodování o podmíněném propuštění, a to stížnost podanou proti rozhodnutí dle § 331 odst. 3 TŘ a dále stížnost podanou proti ostatním rozhodnutím dle § 331 a dále proti rozhodnutím dle § 332 TŘ.

První režim se tedy týká té situace, kdy je dle § 331 odst. 3 TŘ rozhodnuto o tom, že se odsouzený podmíněně propouští na základě návrhu ředitele věznice, v níž odsouzený vykonává trest, nebo se k takovému návrhu ředitel věznice připojí, přičemž se souhlasem státního zástupce může o takovém návrhu rozhodovat též předseda senátu mimo veřejné zasedání. V případě tohoto prvního režimu je oproti druhému režimu možné podat stížnost pouze proti výroku o stanovení délky zkušební doby a uložení dohledu anebo jiných opatření uvedených v § 89 odst. 2 TZ. Dále nutné doplnit, že taková stížnost nemá ve smyslu ustanovení § 141 odst. 4 TŘ odkladný účinek.

Druhý režim stížnosti, jak patrně z výše uvedeného, se vztahuje na ostatní rozhodnutí dle § 331 TŘ týkající se rozhodování o návrzích na podmíněné propuštění (mimo rozhodnutí dle § 331 odst. TŘ), a na rozhodnutí dle § 332 TŘ týkající se rozhodování o tom, zda se podmíněně propuštěný osvědčil či zda se zbytek trestu vykoná. Zde se neuplatní omezení jako tomu je v případě prvního režimu a tato stížnost bude mít odkladný účinek.

V případě, kdy je kladně rozhodnuto o návrhu o podmíněném propuštění tak, že se odsouzený propouští, disponuje oprávněním podat stížnost výhradně státní zástupce.¹⁴⁵ Zbývající subjekty, tj.

¹⁴⁴ Soud rozhoduje rozsudkem, kde to zákon výslovně stanoví; v ostatních případech rozhoduje, jestliže zákon nestanoví něco jiného, usnesením.

¹⁴⁵ ŠKVAJN, Petr. § 333 [Příslušnost soudu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3814.

odsouzený, příp. ředitel věznice, pokud podali návrh na podmíněné propuštění, jsou oprávněni podat i v tomto případě stížnost proti výroku o stanovení délky zkušební doby.¹⁴⁶

I v řízení, jež se týká podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je třeba dodržovat kontradiktorní rysy řízení, kdy mezi tyto rysy lze zařadit princip rovnosti zbraní spočívající v možnosti účastníka vznášet argumenty ve svůj prospěch a vyvracet argumenty protistrany, být seznámen s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a možnost se k nim vyjádřit.¹⁴⁷ Shodný závěr byl rovněž dovozen v rámci rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva¹⁴⁸, který se domnívá, že pojem spravedlivého soudního řízení také zahrnuje právo na kontradiktorní projednání, v souladu s nímž musí mít strany příležitost nejen uvádět jakýkoli důkaz potřebný pro úspěch jejich nároků, ale také dozvědět se o všech uváděných důkazech nebo stanoviscích zanesených do protokolu a vyjádřit se k nim; v případě, kdy tato kontradiktornost není umožněna, jde o nerespektování práva na spravedlivé soudní řízení, zaručeného čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Za situace, kdy je proti pozitivnímu rozhodnutí o podmíněném propuštění podávána stížnost ze strany státního zástupce, která nebyla návrhovateli zaslána k vyjádření a následně došlo bez jeho přítomnosti při neveřejném zasedání k tomu, že soud prvního stupně návrh na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zamítl, ačkoli část rozhodných důvodů jeho zamítavého rozhodnutí vychází z námitek vyjádřených státní zástupkyní ve stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně, jde o případ porušení těchto kontradiktorních rysů řízení.¹⁴⁹

V souvislosti se stížností proti rozhodnutí, zda se podmíněně propuštěný osvědčil ve smyslu § 332 TR, nepřísluší tato zájmovému sdružení, a to ani v případě, že odvolalo záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Dané lze vyvodit z ustanovení § 142 odst. 1 TR.¹⁵⁰

3.7 Zkušební doba

Rozhodnutí o podmíněném propuštění je povinně spjato dle § 89 TZ se stanovením zkušební doby, jejímž cílem je účinné dosažení účelu trestu. Soud tak prostřednictvím zkušební doby

¹⁴⁶ ŠKVAJN, Petr. § 333 [Příslušnost soudu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3814.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2015, sp. zn. III. ÚS 599/14.

¹⁴⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 3. 2000, sp. zn. 35376/97. Shodně též Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 11. 2015, sp. zn. 35289/11.

¹⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2015, sp. zn. III. ÚS 599/14.

¹⁵⁰ Nestanoví-li zákon něco jiného, může stížnost podat osoba, které se usnesení přímo dotýká nebo která k usnesení dala podnět svým návrhem, k němuž ji zákon opravňuje; proti usnesení soudu může podat stížnost též státní zástupce, a to i ve prospěch obviněného. Podal-li návrh podle věty první probační úředník, právo podat stížnost mu nepřísluší.

„monitoruje“ odsouzeného a zjišťuje, zda po celou dobu podmíněného propuštění vede řádný život, a zda u něj tedy skutečně došlo k dovršení nápravy a zda již není nutné přistupovat k dalšímu výkonu trestu.¹⁵¹

Soud může fakultativně uložit pachateli k této zkušební době další zpřísnující opatření, která mohou mít různé podoby. Ustanovení § 89 odst. 1 TZ uvádí dvě z těchto zpřísnujících opatření, a to možnost vyslovit nad pachatelem dohled a dále možnost uložit mu povinnost, aby se ve stanovené části zkušební doby zdržoval ve svém obydlí nebo jeho části. Otázkou však je, zda zákonodárce dikci daného ustanovení v této podobě: „soud může vyslovit nad pachatelem dohled a současně uložit, aby ve stanovené části zkušební doby zkušební doby, navazující na počátek zkušební doby, se pachatel zdržoval v určené době ve svém obydlí nebo jeho část“ zamýšlel tak, že je možné uložit daná dvě zpřísnující opatření nezávisle na sobě či je možná výhradně jejich souběžná aplikace. V této souvislosti existují dva různé odborné názory, jež se rozcházejí.¹⁵² Soud dále disponuje oprávněním ve smyslu § 89 odst. 2 TZ uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby podmíněně propuštěný vedl řádný život; a může mu též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Osobě ve věku blízkém věku mladistvých je možné rovněž uložit výchovné opatření.

Délka zkušební doby bude v každém případě posuzována individuálně a bude se lišit dle toho, zda se jedná o pachatele odsouzeného za přečin anebo pachatele odsouzeného za zločin. U mírnějšího z těchto druhů trestného činu, tedy přečinu, je zkušební doba stanovena toliko horní hranicí tří let; naopak u zločinu je délka vymezena nejen horní hranicí, ale rovněž i dolní hranicí. Dolní hranice je v tomto případě jeden rok a horní sedm let. U mladistvých se bude zkušební doba stanovovat dle speciální úpravy obsažené v § 78 odst. 2 ZSVM.¹⁵³ Počátek běhu lhůty zkušební doby připadá na den, v němž je odsouzený podmíněně propuštěn na svobodu.

¹⁵¹ KALVODOVÁ, Věra. § 89 [Zkušební doba a přiměřená omezení a přiměřené povinnosti při podmíněném propuštění]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2.

¹⁵² Podle Draštíka, jestliže soud nad odsouzeným vysloví dohled, musí mu současně uložit povinnost, aby se ve stanovené části zkušební doby zdržoval v určené době ve svém obydlí. S výrokem soudu o podmíněném propuštění s dohledem je tak podle něj obligatorně spojen další výrok o povinnosti podmíněně propuštěného zdržovat se v určené době ve svém obydlí nebo v jeho části (Draštík a kol. 2015 s. 657). Podle F. Púryho však soud může fakultativně doplnit uložený dohled dalším omezením, které spočívá v uložení povinnosti podmíněně propuštěnému, aby se ve stanovené části zkušební doby zdržoval v určené době ve svém obydlí nebo jeho části (Šámal a kol. 2012 s. 1097).

¹⁵³ Délka zkušební doby při podmíněném propuštění podle odstavce 1 u odsouzených za provinění, které trestní zákoník označuje za přečin, se stanoví až na tři roky a u odsouzených za provinění, které trestní zákoník označuje za zločin, až na pět let. Jestliže bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění mladistvého za současného vyslovení dohledu, použije se na výkon dohledu obdobně § 16.

Hmotněprávní úprava těchto zpřísnujících opatření má svůj odraz v procesněprávní úpravě, kdy ustanovení § 89 TZ v zásadě kopíruje ustanovení § 331a TR, dle kterého může soud rozhodnout o podmíněném propuštění za současného (i) vyslovení dohledu (ii) uložení přiměřeného omezení nebo přiměřené povinnosti anebo výchovného opatření (iii) rozhodnutí, aby se podmíněně propuštěný ve stanovené části zkušební doby zdržoval ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho části (iv) rozhodnutí, aby podmíněně propuštěný ve zkušební době vykonal práce ve prospěch poskytovatele obecně prospěšných prací (v) rozhodnutí, aby podmíněně propuštěný složil na účet soudu částku určenou na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Jakmile dojde k uplynutí zkušební doby, je třeba učinit rozhodnutí, zda se odsouzený osvědčil či nikoliv; jestliže tedy odsouzený ve smyslu § 83 odst. 1 TZ vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, rozhodne soud o tom, že se osvědčil. Ne vždy však tomu musí být tak, výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavedl příčinu k nařízení výkonu, a uložit některé ze zpřísnujících opatření; souběžně může přiměřeným způsobem prodloužit zkušební dobu. Opomene-li soud toto rozhodnutí do jednoho roku od uplynutí zkušební doby učinit, pak platí domněnka, že se podmíněně odsouzený osvědčil.

Při rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, je soud povinen postupovat tak, aby zjistil správný a úplný skutkový stav věci; např. jestliže zjistí, že tento porušil některou ze svých stanovených povinností, pak musí zkoumat, z jakého důvodu, neboť nepochybně může dojít k porušení povinnosti na základě okolnosti nezávislé na vůli podmíněně odsouzeného.¹⁵⁴ Vždy má soud povinnost zkoumat osobní a majetkové poměry (vč. výdělkových) podmíněně odsouzeného, a to za účelem zjištění zda je schopen uhradit škodu či vydat bezdůvodné obohacení; dané povinnosti by tak soudy nedostály tehdy, jestliže by se vůbec nezabývaly tím, z jakých důvodů stěžovatel neplnil své povinnosti ve zkušební době; přitom potřeba objasnění této základní otázky se přímo nabízela vzhledem k obsahu stížnosti stěžovatele proti uvedenému usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9, v níž výslovně poukazuje na nemožnost získání trvalého zaměstnání ve zkušební době a na uzavřenou dohodu o srážkách ze mzdy ze dne 30. 10. 2000 a toto své tvrzení také dokládá kopií uzavřené dohody, jakož i originálem sdělení právní zástupkyně matky o podání návrhu na zastavení řízení o výkonu rozhodnutí. Stav, kdy dlužné i běžné výživné je stěžovatelem běžně poukazováno, považuje Ústavní soud za nanejvýš odpovídající zájmům nezletilé a za jsoucí

¹⁵⁴ Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 14.06.2001 sp. zn. IV. ÚS 130/01 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-2]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

v souladu i s veřejným zájmem nezasahovat necitlivým způsobem do této oblasti v případech, kdy výživa dítěte je nyní již dlouhodobě zajišťována.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 14.06.2001 sp. zn. IV. ÚS 130/01 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-2]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

4 Případ z praxe

V rámci této kapitoly považuje rigorozant za vhodné doplnit teoretickou část o určité praktické poznatky získané v rámci jeho praxe v advokátní kanceláři zaměřené na oblast trestního práva. Konkrétně budou zmíněny dva případy týkající se institutu podmíněného propuštění, a u nichž byl ze strany rigorozanta zpracován návrh na podmíněné propuštění a oběma bylo vyhověno, ačkoli z případu uvedené v kapitole 4.2 až v rámci druhého návrhu. Rigorozant byl rovněž v rámci těchto případů přítomen a účasten na veřejném zasedání, ve kterém bylo rozhodováno o propuštění odsouzeného z výkonu trestu.

4.1 Případ z praxe I

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 byla dle ustanovení § 314r odst. 4 TŘ schválena dohoda o vině trestu obžalovaného klienta XY, a to pro zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle ustanovení § 283 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ a byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce 18 měsíců se zařazením do věznice s ostrahou, dále byl klientovi XY uložen dle § 80 odst. 1, odst. 2 TZ trest vyhoštění z území České republiky na dobu 5 let. Dále dle § 67 odst. 1 a § 68 odst. 1, odst. 2 TZ byl klientovi XY uložen i peněžitý trest ve výměře 30denních sazeb po 1 000 Kč, tedy celkem 30 000 Kč, který uhradil. Nad to trestním příkazem Obvodního soudu pro Prahu 10, ve spojení s usnesením Městského soudu, kterými byl klient XY odsouzen dle § 283 odst. 1 TZ s přihlédnutím k § 314e odst. 2 TŘ, k trestu odnětí svobody v trvání 1 roku, s odkladem výkonu tohoto trestu dle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 TŘ, na zkušební dobu 5 let.

V této věci byl po konzultaci s klientem XY připraven návrh o podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody dle § 331 a násl. TŘ, který rigorozant strukturoval do čtyř částí. Zvýšenou pozornost v daném návrhu věnoval vymezení splnění podmínek pro podmíněné propuštění dle § 88 TZ. U formální podmínky deklaroval, že do trestu odsouzeného klienta XY se započítává dle ustanovení § 92 odst. 1 TZ vazba od 30. 12. 2021 do 21. 3. 2022, který byl ve vazbě nepřetržitě až do nástupu výkonu trestu, jenž nastoupil dne 22. 3. 2022; tedy osobní svoboda odsouzeného byla omezena dne 30. 12. 2021. Celkem tak odsouzený ke dni podání návrhu, tj. 28. 11. 2022, z uloženého trestu odnětí svobody vykonal více než 10 měsíců z uloženého trestu; formální podmínku pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stanovenou § 88 odst. 1 písm. a) TZ, tj. vykonání alespoň poloviny uloženého trestu odnětí svobody (v daném případě 9 měsíců), tedy odsouzený naplnil dne 30. 9. 2022.

V části deklarující splnění materiální podmínky popsal, že klient XY své trestné činnosti upřímně lituje, což rovněž vyjádřil při veřejném zasedání ze dne 1. 9. 2022. Dále byla zmíněna možnost resocializace, která je u klienta XY významně přítomna, neboť má pevné rodinné zázemí, kdy ho podporuje nejen matka, ale i její partner, a rovněž by chtěl pokračovat ve svém studiu, tedy vést smysluplný život. V této souvislosti byla předložena čestná prohlášení rodinných příslušníků o přijetí záruky za chování odsouzeného po jeho propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Rovněž bylo v daném návrhu pamatováno i na trestní minulosti odsouzeného, který kromě výše uvedených případů nebyl v minulosti soudně trestán a trestných činů se dopustil krátce po sobě ve svých 18 letech z mladické nerozváženosti a rovněž bylo deklarováno, že v případě podmíněného propuštění se klient XY ihned podrobí a vykoná vyhoštění z území České republiky, kde bude řádně plnit podmínky mu stanovené v rozhodnutí o podmíněném propuštění. V části pojednávající o splnění materiální podmínky tak byla rigorozantem zdůrazněna kritéria spočívající v nízkém až nulovém riziku recidivy, silné možnosti resocializace, nízké kriminální kariéře a dále nahrazení škody způsobené trestným činem.

Návrh byl samozřejmě doplněn o údaje vyžadované dle § 59 odst. 3 TŘ, tedy byl v jeho rámci uveden příslušný orgán, kterému je určen, dále byl specifikován odsouzený, tedy klient XY, věc, které se týká a co je návrhem sledováno, tedy podmíněné propuštění; rovněž byl návrh podepsán právním zástupcem včetně datace a adresován příslušné věznici, ve které klient XY vykonával svůj trest odnětí svobody.

V návaznosti na tento návrh a veřejné zasedání vydal věcně a místně příslušný okresní soud dne 11. ledna 2023 usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody u odsouzeného XY a současně mu byla stanovena zkušební doba v trvání dvou let. Rigorozant jako obhájce odsouzeného v začátku zasedání odkázal na svůj písemný návrh o podmíněném propuštění z výkonu trestu a také uvedl, že osobně dohlédne na to, aby v případě vyhovění návrhu odsouzený splnil trest vyhoštění z České republiky, neboť předsedkyně senátu okresního soudu, který rozhodoval o podmíněném propuštění, apelovala na obhájce (rigorozanta), aby dohlédl na výkonu trestu vyhoštění v co nejkratším možném termínu, přičemž odsouzenému byla usnesením stanovena lhůta opustit území České republiky ve lhůtě 5 dní. V obecné rovině platí, že proti takovému usnesení je přípustná stížnost, klient XY a státní zástupce se však po vyhlášení usnesení vzdali práva na podání stížnosti a uvedli, že netrvají na písemném odůvodnění usnesení; z tohoto důvodu tak podle § 136 odst. 3 TŘ neobsahovalo usnesení odůvodnění. Mechanismus vzdání se práva stížnosti je v daném případě logickým řešením, neboť se tím celý případ urychlí.

Z dosavadní získané praxe má rigorozant v obecné rovině za to, že splnění či nesplnění formální podmínky je v zásadě dané na první pohled, neboť se stačí podívat na den, kdy byl odsouzený omezen na osobní svobodě a následně přičíst příslušnou lhůtu dle § 88 TZ; v tomto ohledu tak není dán žádný diskreční prostor soudu pro úvahy ohledně splnění této podmínky. Naopak obtížnější je v praxi prokazování splnění materiální podmínky, kde, byť se na první pohled může zdát, že materiální podmínky jsou bezesporu splněny, velice záleží na konkrétním soudci a jeho postoji k jednotlivým kritériím pro rozhodování. V této souvislosti zde odkázat na kapitolu 5.2. rigorózní práce, která se zabývá skutečným dotazníkovým šetřením mezi soudci; tito byli dotazováni na to, kterým kritériím při posuzování návrhu o podmíněné propuštění, přisuzují největší váhu. Výsledky tohoto šetření, které obsahuje seznam jednotlivých kritérií s přidělenou váhou, může být jedním z možných vodítek, na co se při deklarování splnění materiální podmínky zaměřit. Nelze však na to spoléhat s naprostou jistotou, neboť jak bylo naznačeno, vždy bude záležet na konkrétním soudci a jeho konkrétním postoji.

Souběžně je zmíněný případ rigorozanta dokladem toho, že podmíněné propuštění dle české právní úpravy je v určitých případech umožněno i u cizího státního příslušníka, který má trvalý pobyt mimo území České republiky.¹⁵⁶ Výhradně je to však umožněno pouze prostřednictvím mezinárodní spolupráce, a to formou předání odsouzeného k výkonu trestu do domovského státu, umožňuje-li to vyhlášená mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána.¹⁵⁷ Výše uvedený případ splňoval tyto podmínky, neboť mezi těmito státy je uzavřena mezinárodní smlouva, která České republice umožňuje chování klienta XY ve zkušební době po podmíněném propuštění sledovat, a tedy i rozhodnout, zda se osvědčil či nikoliv. Protipólem lze poukázat na případ odsouzeného, který byl ruským státním příslušníkem, a kterému z daného důvodu byl návrh zamítnut, neboť mezi Ruskou federací a Českou republikou není uzavřena mezinárodní smlouva, která by umožňovala dohled po podmíněném propuštění, soud žádost odsouzeného zamítnul; přihlédl i k tomu, že Ruská federace není signatářem Evropské úmluvy o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli.¹⁵⁸

Důležitým aspektem je nepochybně i skutečnost, že do uloženého trestu se pachateli započítává i doba strávená ve vazbě ve smyslu § 92 odst. 1 TZ, a to tehdy je-li to vzhledem k druhu uloženého trestu možné. V případě, že to s ohledem na tuto podmínku možné je, pak započítání vazby představuje obligatorní postup soudu.

¹⁵⁶ Dané bylo zmíněno již v rámci kapitoly 3.1 pojednávající o institutu podmíněného propuštění.

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. II. ÚS 810/18.

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. II. ÚS 810/18.

4.2 Příklad z praxe II

Rozsudkem Městského soudu v Praze ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze bylo rozhodnuto o odvolání klienta YZ tak, že byl odsouzen k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v délce trvání 11 let a 6 měsíců a současně bylo rozhodnuto o jeho umístění do věznice se zvýšenou ostrahou, a to pro závažný zločin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle ustanovení § 187 odst. 1 odst. 4 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb.¹⁵⁹

Klient YZ nenastoupil včas do výkonu trestu a více než 4 roky se skrýval v zahraničí, než byl dopaden útvarem Policie České republiky, který je často v praxi označován jako „Lovci lebek“. V tomto ohledu byla obhajoba klienta YZ značně složitější oproti případu z praxe I, ačkoliv chování klienta YZ ve výkonu trestu bylo více než příkladné v tom smyslu, že neměl žádný kázeňský trest, byl zařazen do zaměstnání a měl nadprůměrný počet odměn ve smyslu ustanovení § 45 ZVTOS.

Formálně klient YZ splňoval požadavky dle ustanovení § 88 TZ, neboť vykonal požadovanou délku trestu, což bylo odůvodněno tak, že do trestu odsouzeného klienta YZ se započítává ve smyslu ustanovení § 92 odst. 1 TZ¹⁶⁰ vazba od 17. 5. 2004 do 9. 4. 2005 (327 dní), kterou klient strávil ve vazbě v České republice v souvislosti s trestnou činností, pro níž byl odsouzen. Ve výkonu trestu byl klient nepřetržitě od 28. 3. 2015; formální podmínku pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stanovenou dle § 88 odst. 4 TZ, tj. vykonání alespoň dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody tedy odsouzený naplnil dne 1. 2. 2022.

V části deklarující materiální podmínky bylo tvrzeno, že klient YZ svým chováním prokázal, že dalšího pobytu ve výkonu trestu není třeba, protože odsouzený prokázal náležitou sebereflexi, kdy po celou dobu svého trestu byl zařazen do výkonu práce, kterou prováděl svědomitě, odsouzený se po celou dobu nedopustil žádného kázeňského přestupku, měl pravidelný kontakt s rodinou, která se zároveň zaručila, že v případě vyhovění návrhu na podmíněné propuštění dohlédne na to, že odsouzený povede po svém propuštění řádný život, a zároveň měl klient (odsouzený) zajištěný příslib práce, kterou by vykonával v případě vyhovění návrhu.

¹⁵⁹ Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. (Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, § 187 odst. 1, odst. 4 písm. c)).

¹⁶⁰ Jestliže se vedlo proti pachateli trestní řízení ve vazbě a dojde v tomto řízení k jeho odsouzení, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, popřípadě do trestu úhrnného nebo souhrnného, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 92).

Dle názoru rigorozanta však bylo v daném případě problematické to, jak naznačil v úvodu, že klient YZ nenastoupil včas do výkonu trestu odnětí svobody, přičemž spáchal takový druh trestného činu, u kterého se k této skutečnosti obligatorně přihlíží, jak bylo uvedeno v kapitole 3.1.1.1 rigorózní práce. Dle ustanovení § 88 odst. 3 TZ platí, že soud při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za zločin¹⁶¹ přihlédne obligatorně mimo jiné k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu.

I přes to byl ze strany rigorozanta připraven návrh o podmíněné propuštění, o němž se následně konalo veřejné zasedání. V rámci tohoto zasedání klient YZ deklaroval, že svého činu upřímně lituje, jelikož trest nepůsobil pouze na něj, ale také na jeho rodinu, přičemž své chování náležitě analyzoval a projevil známky polepšení. Státní zástupce okresního státního zastupitelství v Chomutově však byl zásadně proti, aby bylo návrhu odsouzeného vyhověno s odůvodněním, že odsouzený doposud neprojevil náležité polepšení a zdůraznil, že odsouzený nenastoupil včas do výkonu trestu, na základě čehož okresní soud rozhodl usnesením o zamítnutí stížnosti odsouzeného. Klient YZ si ponechal lhůtu pro podání stížnosti a vyčkal na písemné vyhotovení rozhodnutí, a především na odůvodnění rozhodnutí.

Klient YZ se však posléze rozhodl nepodávat proti zamítavému usnesení stížnost a vyčkal dalších 6 měsíců a svůj odůvodnění návrh podal znovu, který ve své podstatě kopíroval původní návrh, doplněný o zvýšené číslo udělených pochval. Veřejného zasedání se znovu zúčastnil rigorozant jako obhájce, přičemž z pohledu psychologického probíhalo veřejné zasedání v jiné atmosféře, než když bylo rozhodováno o prvním návrhu. O návrhu rozhodoval stejně obsazený senát jako v případě prvního návrhu, ale státní zastupitelství bylo obsazeno odlišně, přičemž také toto mělo vliv na vyhovění návrhu odsouzeného, když se státní zástupce okresního státního zastupitelství přiklonil k návrhu odsouzeného a navrhl, aby jeho návrhu bylo vyhověno.

V této souvislosti tak rigorozant shrnuje, že s povinně zohledňovanou skutečností při posuzování návrhu v podobě nenastoupení do včasného výkonu trestu odnětí svobody, bylo nakládáno v rámci jednotlivých návrhů rozdílně. Zatímco první z těchto návrhů byl s poukazem na tuto podmínku zamítnut, druhému návrhu pak již bylo i přes tuto skutečnost vyhověno.

Rigorozant si v této souvislosti dovoluje uvést, že na daný případ může být nazíráno ze dvou perspektiv. První z těchto perspektiv může inklinovat k tomu, že jednotliví státní zástupci

¹⁶¹ Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (PROVAZNÍK, Jan. § 14 [Přečiny a zločiny]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.)

nakládají s povinně zohledňovanou skutečností rozdílně anebo tomu tak není a státní zástupce, který posuzoval v pořadí druhý návrh o podmíněné propuštění, již tomuto návrhu vyhověl z důvodu, že první byl s poukazem na tuto skutečnost zamítnut. Nelze však vyloučit, že když by tento státní zástupce posuzoval v pořadí první návrh o podmíněné propuštění rovněž by dospěl k nutnosti jej zamítnout. Rigorozant se v této souvislosti přiklání spíše ke druhému z těchto scénářů.

5 Podmíněné propuštění dle statistických ročenek

5.1 Statistické ročenky Vězeňské služby

Schválení návrhů na podmíněné propuštění, jakož i celkový počet odsouzených dle jejich zařazení do jednotlivých typů věznic, a další nejrůznější aspekty podmíněného propuštění, je možné sledovat prostřednictvím statistik vydávaných Vězeňskou službou České republiky.¹⁶² Tyto statistiky hodnotí rigorozant pozitivně, protože umožňují nahlédnout na fungování podmíněného propuštění z naprosto jiné optiky, tedy nikoliv z té právní, ale z ryze praktické, neboť udávají, jak často je daného institutu využíváno v praxi.

S ohledem na to je součástí této rigorózní práce srovnávací analýza, v jejímž rámci se rigorozant rozhodl porovnat počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění včetně bližší diferenciaci tohoto počtu ve vztahu k odsouzené osobě do konkrétního typu věznice, a to za období posledních čtyř let, tj. za rok 2019–2022. Za účelem vyhodnocení této analýzy využil rigorozant statistických ročenek uvedených v prvním odstavci.

5.1.1 Rok 2019

Dle statistiky zpracované Vězeňskou službou České republiky pro rok 2019¹⁶³ činil počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění celkem 3080. Z toho počtu bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení (1339), a u kterých bylo v této souvislosti rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (498) a s dohledem (841). Daný počet je však nezbytné posoudit v kontextu celkového počtu odsouzených mužů zařazených do věznic s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, kdy tento počet činil za rok 2019 průměrně 5006; tedy na počet 5006 připadlo celkem 1339 schválených návrhů, což je cca 27 % z celkového počtu.

Dále bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení (822), u nichž bylo konkrétně rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (285) a s dohledem (537). Tento počet je však opět nutné zohlednit v kontextu celkového počtu odsouzených mužů, jež byly zaraženy do věznice

¹⁶² JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁶³ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizaeni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2019.pdf>

s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; tento počet činí průměrně 10 861, tedy na počet 10861 připadá 822 schválených návrhů, tj. cca 8 %.

V rámci jednotlivých typů věznic pak bylo značně méně návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení (552), u nichž bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (272) a s dohledem (280). Na průměrný počet odsouzených mužů v rámci daného typu věznice, tj. 809 připadlo 552 schválených návrhů, tj. celkem cca 68 %.

Úplně nejméně návrhům, konkrétně v počtu 2, však bylo vyhověno za rok 2019 u odsouzených mužů vykonávajících výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Z celkového počtu pravomocně vyhovených návrhů o podmíněné propuštění připadá pouze malá část na skupinu odsouzených žen, kdy v případě žen zařazených do věznice se středním stupněm zabezpečení činí tento počet 172, v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení 124 a v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení 64. Jak bylo uvedeno výše, i v případě žen bude nezbytné zohlednit celkový počet jejich odsouzení do konkrétního typu věznice. Průměrně bylo za rok 2019 odsouzeno 621 žen, jež byly zařazeny do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, tedy na počet 621 připadá 172 vyhovených návrhů, tj. celkem 28 %. U zbývajících typů je tato „úspěšnost“ návrhů 56 % (ostraha s nízkým stupněm zabezpečení) a 9 % (ostraha s vysokým stupněm zabezpečení).

5.1.2 Rok 2020

Dle statistiky zpracované pro rok 2020¹⁶⁴ činil počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění celkem 3 268; ve srovnání s rokem 2019 tak bylo vyhověno o 188 návrhům více. Z toho počtu bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení (1 342), a u kterých bylo v této souvislosti rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (489) a s dohledem (853). Celkový počet odsouzených zařazených do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení činil u mužů za rok 2020 průměrně 4 516; tedy na počet 4516 připadlo celkem 1 342 schválených návrhů, což je cca 30 % z celkového počtu.

Dále bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení (941), u nichž bylo konkrétně

¹⁶⁴ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocnky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (354) a s dohledem (587). Tento počet je však opět nutné zohlednit v kontextu celkového počtu odsouzených osob, jež byly zaraženy do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; tento počet činí u mužů průměrně 10 179, tedy na počet 10 179 připadá 941 schválených návrhů, tj. cca 9 %.

V rámci jednotlivých typů věznic pak bylo značně méně návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení (532), u nichž bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (225) a s dohledem (307). Na průměrný počet odsouzených mužů v rámci daného typu věznice, tj. 809 připadlo 552 schválených návrhů, tj. celkem cca 68 %.

Úplně nejméně návrhům v případě odsouzených mužů, konkrétně v počtu 11, však bylo vyhověno u těch, jež byli zařazeni do věznice se zvýšenou ostrahou.

Z celkového počtu pravomocně vyhovených návrhů o podmíněné propuštění připadá pouze malá část na skupinu odsouzených žen, kdy v případě žen zařazených do věznice se středním stupněm zabezpečení činí tento počet 200, v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení 116 a v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení 121. I v případě žen bude nezbytné zohlednit celkový počet jejich odsouzení do konkrétního typu věznice. Průměrně bylo za rok 2020 odsouzeno 586 žen, jež byly zařazeny do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, tedy na počet 586 připadá 200 vyhovených návrhů, tj. celkem 34 %. U zbývajících typů je tato „úspěšnost“ návrhů 55 % (ostraha s nízkým stupněm zabezpečení) a 18 % (ostraha s vysokým stupněm zabezpečení).

5.1.3 Rok 2021

Dle statistiky zpracované pro rok 2021¹⁶⁵ činil počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění celkem 3 002. Ve srovnání s rokem 2019 to bylo tak o 78 méně návrhů a ve srovnání s rokem 2020 o 266 méně návrhů. Z toho počtu bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení (1 178), a u kterých bylo v této souvislosti rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (486) a s dohledem (692). Celkový počet odsouzených zařazených do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení činil u mužů za rok 2021 průměrně 3 910; tedy na počet 3 910 připadlo celkem 1 178 schválených návrhů, což je cca 30 % z celkového počtu.

¹⁶⁵ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocnky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

Dále bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení (986), u nichž bylo konkrétně rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (382) a s dohledem (604). Tento počet je však opět nutné zohlednit v kontextu celkového počtu odsouzených osob, jež byly zaraženy do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; tento počet činí u mužů průměrně 10 179, tedy na počet 10 179 připadá 986 schválených návrhů, tj. cca 10 %.

V rámci jednotlivých typů věznic pak bylo značně méně návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení (377), u nichž bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (182) a s dohledem (195). Na průměrný počet odsouzených mužů v rámci daného typu věznice, tj. 586 připadlo 377 schválených návrhů, tj. celkem cca 64 %.

Úplně nejméně návrhům v případě odsouzených mužů, konkrétně v počtu 21, však bylo vyhověno u těch, jež byli zařazeni do věznice se zvýšenou ostrahou.

Z celkového počtu pravomocně vyhovených návrhů o podmíněné propuštění připadá pouze malá část na skupinu odsouzených žen, kdy v případě žen zařazených do věznice se středním stupněm zabezpečení činí tento počet 166, v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení 127 a v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení 135. I v případě žen bude nezbytné zohlednit celkový počet jejich odsouzení do konkrétního typu věznice. Průměrně bylo za rok 2021 odsouzeno 538 žen, jež byly zařazeny do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, tedy na počet 538 připadá 200 vyhovených návrhů, tj. celkem 31 %. U zbývajících typů je tato „úspěšnost“ návrhů 75 % (ostraha s nízkým stupněm zabezpečení) a 20 % (ostraha s vysokým stupněm zabezpečení).

5.2 Rok 2022

Dle statistiky zpracované pro rok 2022¹⁶⁶ činil počet pravomocně schválených návrhů o podmíněné propuštění celkem 2 877. Ve srovnání s přechozími roky se tak jedná o prozatím nejvyšší počet vyhovených návrhů na podmíněné propuštění. Z toho počtu bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení (1 080), a u kterých bylo v této souvislosti rozhodnuto o

¹⁶⁶ Dostupné pod následujícím odkazem: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

podmíněném propuštění bez dohledu (397) a s dohledem (683). Celkový počet odsouzených zařazených do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení činil u mužů za rok 2022 průměrně 3 817; tedy na počet 3 817 připadlo celkem 1 080 schválených návrhů.¹⁶⁷ Což je cca 28 % z celkového počtu.

Dále bylo nejvíce návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení (946), u nichž bylo konkrétně rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (339) a s dohledem (607). Tento počet je však opět nutné zohlednit v kontextu celkového počtu odsouzených osob, jež byly zaraženy do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; tento počet činí u mužů průměrně 10 276, tedy na počet 10 276 připadá 946 schválených návrhů, tj. cca 9 %.

V rámci jednotlivých typů věznic pak bylo značně méně návrhům vyhověno u mužů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení (377), u nichž bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění bez dohledu (182) a s dohledem (195). Na průměrný počet odsouzených mužů v rámci daného typu věznice, tj. 654 připadlo 377 schválených návrhů, tj. celkem cca 58 %.

Úplně nejméně návrhům v případě odsouzených mužů, konkrétně v počtu 25, však bylo vyhověno u těch, jež byli zařazeni do věznice se zvýšenou ostrahou.

Z celkového počtu pravomocně vyhovených návrhů o podmíněné propuštění připadá pouze malá část na skupinu odsouzených žen, kdy v případě žen zařazených do věznice se středním stupněm zabezpečení činí tento počet 163, v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení 123 a v případě žen nacházejících se ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení 93. I v případě žen bude nezbytné zohlednit celkový počet jejich odsouzení do konkrétního typu věznice. Průměrně bylo za rok 2022 odsouzeno 573 žen, jež byly zařazeny do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení, tedy na počet 573 připadá 163 vyhovených návrhů, tj. celkem 28 %. U zbývajících typů je tato „úspěšnost“ návrhů 69 % (ostraha s nízkým stupněm zabezpečení) a 24 % (ostraha s vysokým stupněm zabezpečení).

5.3 Závěry srovnávací analýzy

Předně rigorozant uvádí, že v rámci srovnávacího období byly v drtivě většině předmětné návrhy o podmíněné propuštění podány ze strany jiných osob, než kterým je ředitel věznice. Ze

¹⁶⁷ JOKL, Jirí. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

strany ředitele věznice bylo např. za rok 2021 podáno celkem 154 návrhů a za rok 2020 celkem 233 návrhů; lze tak vyslovit úvahu, že ředitel věznice je v podání návrhů o podmíněné propuštění spíše pasivním subjektem, nicméně v praxi budou dle názoru rigorozanta jednoznačně převažovat návrhy podané ze strany odsouzeného.

Celkový počet pravomocně schválených návrhů na podmíněné propuštění činil v roce 2022 celkem 2887, v roce 2021 pak 3002, za rok 2020 celkem 3268 a za rok 2019 celkem 3080. Rok 2022 je tak v kontextu srovnávacího období rokem s nejnižším počtem schválených návrhů. Tento počet je však možné vždy blíže diferenciovat v kontextu pohlaví, typu věznice, dle toho, kým byl návrh podán a zda byl návrh schválen u osoby, u níž bylo souběžně rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem či bez dohledu. Shodně u zvolených roků připadá nejvyšší podíl vyhovených návrhů na odsouzené muže, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody a byli zařazeni do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení. Druhý nejvyšší podíl vyhovených návrhů pak připadá na odsouzené muže, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody a byli zařazeni do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; poměrně nízký podíl z této kategorie připadá na odsouzené muže zařazené do věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení a úplně nejnižší na odsouzené muže zaražené do věznice se zvýšenou ostrahou.

V případě žen jsou počty pravomocně vyhovených návrhů na podmíněné propuštění značně nižší, což je dáno zejména tím, že ve srovnání s muži jsou ženy méně odsuzované k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, než je tomu v případě mužů. Tento poznatek byl potvrzen v rámci srovnávací analýzy doložením konkrétního počtu odsouzených žen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v rámci jednotlivých typů. Vezmeme-li tak například počet vyhovených návrhů za rok 2019 u mužů zařazených do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení (1339), v případě žen zařazených do téhož typu věznice je toto číslo cca 8x nižší (172). Zohledníme-li celkové počty odsouzených žen a mužů do tohoto konkrétního typu, pak zjistíme, že „úspěšnost“ těchto návrhů je v zásadě shodně, tj. u mužů ve výši 27 % a u žen ve výši 28 %.

Nutno podotknout, že tyto statistiky Vězeňské služby ČR mapují i vyhovené návrhy o podmíněné propuštění podané ze strany mladistvých, kdy však v kontextu celkového počtu je tento počet až zanedbatelný. V roce 2019 a 2020 byl počet schválených návrhů u mladistvých 5, v roce 2021 činil tento počet 12 a v roce 2022 celkem 3.

5.4 Podmíněné propuštění z pohledu soudců

Podmíněné propuštění je možné mapovat nejen prostřednictvím pevných čísel udávaných ve statistikách Vězeňské služby České republiky, ale rovněž i z pohledu samotných soudců, kteří se danou agendou, tedy rozhodováním o podmíněném propuštění, zabývají. V této souvislosti bylo v dubnu 2017 uskutečněno dotazníkové šetření mezi soudci zaměřené na to, jaká kritéria jsou pro soudce důležitá při rozhodování o podmíněném propuštění, zda a v jaké kvalitě mají k dispozici informace o jednotlivých faktorech důležitých z hlediska prognózy dalšího kriminálního selhání, a to zejména s ohledem na informace poskytované Vězeňskou službou ČR, ale i dalšími institucemi a subjekty. Dotazníkové šetření bylo adresováno všem soudcům zabývajícím se předmětnou problematikou a úspěšnost návratnosti zodpovězených dotazníků činila 75 %.¹⁶⁸

Ve vztahu k jednotlivým kritériím hrajícím klíčovou roli při posuzování o návrhu na podmíněné propuštění byl předložen jednotlivým soudcům taxativní seznam kritérií, k němuž soudci přidělovali bodové ohodnocení od 1 (minimální vliv na rozhodování) – 7 (maximální vliv na rozhodování).¹⁶⁹ Na základě toho byla přidělena nejvyšší váha následujícím deseti kritériím, a to riziko recidivy s průměrem 6,4 bodů; možnost resocializace s průměrem 6,2 bodů; kriminální kariéra s průměrem rovněž 6,2 bodů; chování ve výkonu trestu odnětí svobody s průměrem 5,8 bodů; povaha a závažnost páchané trestné činnosti s průměrem 5,1 bodů; včasný nástup do výkonu trestu s průměrem 5,1 bodů; nahrazení škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení poškozenému s průměrem 5,0 bodů; postoj pachatele k výkonu ochranného léčení s průměrem 4,6 bodů a sociální zázemí odsouzeného rovněž s průměrem 4,6 bodů.¹⁷⁰

Naopak nejnižší váha byla přidělena kritériu v podobě okolnosti, zda odsouzený má či nemá dluhy s váhou 3,4 bodů; kritériu stanovení záruky s váhou 3,0 bodů a kritériu úroveň vzdělání a kvalifikace pachatele s váhou 2,7 bodů.¹⁷¹ Poměrně nízké průměrné ohodnocení 3,7 bodů získalo kritérium v podobě zapojení do specializovaných intervenčních programů ve výkonu trestu a

¹⁶⁸ BURIÁNEK, Jiří, HULMÁKOVÁ, Jana, PODANÁ, Zuzana. Podmíněné propuštění z pohledu soudců – výsledky dotazníkového šetření. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 10, s. 229-233; JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁶⁹ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁷⁰ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁷¹ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

kritérium podmínky výkonu dohledu nebo přiměřených povinností a omezení či povinnosti zdržovat se v určené době ve svém obydlí.¹⁷²

Dané výsledky korespondují s názorem rigorozanta vyjádřeném v kapitole 1.3. rigorózní práce, protože i soudci považují možnost resocializace za jedno z nejvýznamnějších kritérií.

Jak však vyplývá z výše uvedených výsledků, nejvyšší váha je průměrně přiřazována ke kritériu riziko recidivy, protože byl v této souvislosti jednotlivým soudcům předložen ještě jiný dotazník, tentokrát na obodování jednotlivých faktorů mající význam pro riziko recidivy. Výsledkem je následující pořadí, a to faktor v podobě výskytu nějaké závislosti (alkohol, drogy, gamblerství) s váhou 5, 7 bodů; náhled pachatele na sebe a trestnou činností, jeho motivace ke změně s váhou 5, 6 bodů; osobnostní problémy (agresivita, nevyrovnanost atd.) s váhou 5, 5 bodů; životní styl, vyhledávání rizika, kriminální kontakty s váhou 5, 5 bodů; možnost získání a udržení zaměstnání, kvalifikace s váhou 5, 2 bodů; rodina nebo partnerství nabízející podporu s váhou 5; stálé bydlení v málo rizikovém prostředí s váhou 4, 9 bodů a finanční situace, zdroje příjmu, dluhy s váhou 4,6.¹⁷³

Porovnáme-li však tyto výsledky se starším šetřením IKSP¹⁷⁴, zjistíme, že důležitost jednotlivých kritérií se v očích soudců v průběhu času mění. Dle tohoto staršího výzkumu bylo totiž tím nejdůležitějším hlediskem druh trestné činnosti a s určitým odstupem pak sociální zázemí odsouzeného.¹⁷⁵ Zatímco dle dotazníkové šetření z roku 2017 má nejvyšší váhu kritérium riziko recidivy a dále kritérium možnost resocializace. Uvedené výzkumy však nelze plnohodnotně srovnávat, neboť dotazníky nebyly a ani nemohly být s ohledem na změny v zákonodárství formulovány shodně.¹⁷⁶

Dle názoru rigorozanta jsou tato dotazníková šetření z pohledu praxe velmi užitečná, neboť udávají, která kritéria jsou z pohledu soudců ta nejvýznamnější. Nicméně i tak nelze zaručit, že věc nebude projednávat soudce, který bude upřednostňovat jiná kritéria a půjde proti proudu.

¹⁷² JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁷³ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

¹⁷⁴ Šlo o výzkum IKSP, zaměřený na institut podmíněného propuštění, který probíhal v letech 2002 až 2003. V jeho rámci proběhlo též dotazníkové šetření mezi soudci, kteří rozhodovali o podmíněném propuštění – blíže Rozum, J., Jarkovská, L., Kotulan, P. Institut podmíněného propuštění. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 142.

¹⁷⁵ BURIÁNEK, Jiří, HULMÁKOVÁ, Jana, PODANÁ, Zuzana. Podmíněné propuštění z pohledu soudců – výsledky dotazníkového šetření. Trestněprávní revue, 2018, č. 10, s. 229-233.

¹⁷⁶ JOKL, Jiří. Podmíněné propuštění z pohledu statistik [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>

Ostatně důležitým subjektem, který se rozhodování o podmíněném propuštění také zabývá, je státní zástupce. I u státního zástupce se lze setkat s rozdílnou praxí a vyhodnocování určitého kritéria, čemuž se rigorozant věnuje v rámci kapitoly 4.2 rigorózní práce.

Závěr

Rigorózní práce se zabývá institutem podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody, a to jak z perspektivy práva hmotného, tak práva procesního. Rigorozant se ve své práci pokusil zmapovat obě tyto perspektivy, neboť je přesvědčen, že institut podmíněného propuštění není možné posuzovat výhradně dle jedné z nich.

V obecné rovině lze souvislost těchto perspektiv demonstrovat na situaci, kdy je podáván návrh na podmíněné propuštění dle § 331 TŘ, který je nově po účinnosti zákona č. 220/2021 Sb., kterým se měnil TŘ, podáván prostřednictvím věznice, kde odsouzený uložený trest vykonává. V případě podání návrhu na podmíněné propuštění, který je procesním institutem, musí být navrhovatel obeznámen s hmotněprávními předpoklady pro podmíněné propuštění, které lze členit ve smyslu § 88 TZ na formální a materiální. V praxi se mnohem obtížněji bude prokazovat či odůvodňovat splnění materiálních podmínek než formálních, neboť zde bude velmi záležet na soudci a jeho konkrétním postoji, což se rigorozant pokusil doložit kapitolou 4.1 a 4.2 rigorózní práce, v jejímž rámci se zabývá případy ze své praxe. Je to právě rozdílná názorovost okresních soudů, soudců samotná, které vytváří nejednotu v tomto, jak bude o předmětném návrhu na podmíněném propuštění rozhodnuto, ačkoli materiální a formální podmínky mohou působit stejně. V této souvislosti byla zmíněna i problematika tzv. „PPčkové turistiky“, tedy, že odsouzení usilovali o to, aby se jejich návrh o podmíněné propuštění dostal k takovému soudu případně soudci, kterého považují za mírného. Tato praxe byla mimo jiné uplatňována prostřednictvím mechanismu zpětvzetí návrhů na podmíněné propuštění. V praxi byl postup takový, že odsouzený podal návrh na podmíněné propuštění, byl vyrozuměn o konání veřejného zasedání a z něj obdržel informace, především pak jméno soudce, který měl o návrhu rozhodovat. Zpětvzetím návrhu a podáním návrhu nového pak odsouzený docílil toho, že se vyhne nejednotnosti názoru soudců, na což však chtěl rigorozant v této práci poukázat

Vzhledem k faktu, že využití institutu podmíněného propuštění připadá logicky v úvahu pouze u nepodmíněného trestu odnětí svobody, pojednává rigorozant ve své práci rovněž o nepodmíněném trestu odnětí svobody.

Na institut podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody lze nazírat i z dalších perspektiv, tedy nejen z pohledu splněných podmínek dle § 88 TZ, ale i z pohledu samotného odsouzeného, a proto se rigorozant tuto perspektivu pokusil přiblížit a vytyčil v této souvislosti hypotézu spočívající v tom, že v případě, kdy nelze u pachatele uvažovat o využití některého z alternativních trestů, a musí být tak přistoupeno k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, tedy prostředku *ultima ratio*, mělo by být s odsouzenou osobou ve vězení zacházeno co možná nejdůstojněji a s respektem k jejím základním lidským potřebám, protože v takovém případě zvyšujeme její možnost na úspěšnou resocializaci, což ve svém důsledku předchází dalšímu páčání trestného činu, tedy opakování kriminálního chování, neboť právě předcházení páčání trestné činnosti je jedním z aspektů ukládaného nepodmíněného trestu. Možnost resocializace je však oslabována hned několika faktory, a to např. tzv. procesem prisonizace, ke kterému ve vězení dochází.

Prisonizací se rozumí adaptace odsouzeného na vězeňské prostředí, kdy v této souvislosti přišel Stanton Wheeler na počátku šedesátých let s tím, že tento vztah není stálý, nýbrž měnný a má tvar písmene U, kdy uprostřed délky výkonu trestu je vězeň nejvíce komfortní s vězeňským kódem, ale s blížícím se propuštěním se tento kód oslabuje a mnozí se začínají přibližovat ke konvenčním normám většinové společnosti. Ve svém důsledku to znamená, že proces prisonizace je nejsilnější uprostřed délky výkonu trestu. Otázkou však je, zda toto pravidlo skutečně platí u každého vězně či nikoliv. Tyto úrovně nedostatku spjaté s procesem prisonizace, jež byly popsány v padesátých letech, jsou však aktuální i v současné době a jejich existence by dle názoru rigorozanta měla ovlivňovat tvorbu zákonů, resp. zákony by neměly být přijímány toliko matematicky.

Jak bylo uvedeno v rigorózní práci, o návrhu se rozhoduje ve veřejném zasedání, jehož klíčovou součástí je výsledek odsouzené osoby. Dle praxe rigorozanta směřuje tento výsledek mimo jiné do oblasti toho, jaký způsob života povede v případě vyhovění daného návrhu, což v zásadě vypovídá o tom, že při posuzování návrhu je zohledňována otázka resocializace odsouzeného; to hodnotí rigorozant pozitivně, protože je patrné, že při posuzování návrhu o podmíněném propuštění je pamatováno na otázku resocializace. Je to právě život po propuštění a náprava odsouzeného, co je dle rigorozanta hlavním kritériem, pokud jsou splněny formální a materiální podmínky návrhu na podmíněné propuštění, co zajímá soud, neboť ochrana zájmu před páčáním trestné činnosti, je to právě náprava odsouzeného a jeho zapojení do společnosti.

Dle názoru rigorozanta přispívá ke snížení vězeňské populace využívání alternativních trestů. V souvislosti s tím je klíčové pojetí alternativních trestů, které představují plnou alternativu k

nepodmíněnému trestu odnětí svobody, tedy jsou způsobilé tento trest plně nahradit. Těmito plnými alternativy jsou (i) trest obecně prospěšných prací; (ii) trest domácího vězení; (iii) peněžitý trest a (iv) podmíněné odsouzení včetně podmíněného odsouzení s dohledem. Silným argumentem pro využití alternativních trestů je mimo jiné to, že jejich využití předchází problému v podobě přeplněných věznic. V případě cizích státních příslušníků lze uvažovat i o uložení trestu vyhoštění.

Lze však uvažovat i o jiných způsobech snížení vězeňské populace, kdy rigorozant se v této souvislosti zabýval otázkou, nikoliv alternativních trestů, ale tzv. alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody a rozebírá například institut *Freigang* nacházející své uplatnění v rámci německé a švýcarské právní úpravy. Dle rigorozanta se jedná o institut, který má nepochybně pozitivní vliv na dosažení resocializace vězně, nicméně zakotvení daného institutu do české právní úpravy by neznamenal nejen změnu zákona, ale rovněž by vyžadovala vybudování tzv. otevřených věznic. Česká republika aktuálně disponuje toliko jednou otevřenou věznicí v Jiřicích na Nymbursku, jejíž kapacita je 36 míst. Z optiky rigorozanta se jedná o jakousi formu zvýšeného dohledu, která má zajistit jednak ochranu společnosti a zároveň nápravu odsouzeného, aniž by musel trávit 24 hodin za zdmi vězeňského ústavu.

Součástí rigorózní práce byla srovnávací analýza ve vztahu k počtu vyhoveným návrhům o podmíněné propuštění včetně dalších souvisejících otázek, přičemž zvoleny byly v této souvislosti roky 2019, 2020, 2021 a 2022. Při zpracování analýzy bylo vycházeno ze statistik zpracovávaných Vězeňskou službou České republiky, kdy jejím výsledkem je, že počet pravomocně schválených návrhů na podmíněné propuštění se liší pouze nepatrným způsobem, neboť za rok 2022 bylo schváleno celkem 2887, za rok 2021 bylo schváleno celkem 3002 návrhů, za rok 2020 celkem 3268 a za rok 2019 celkem 3080. Shodně u zvolených roků připadl nejvyšší podíl vyhovených návrhů na odsouzené muže, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody a byli zařazeni do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení. Druhý nejvyšší podíl vyhovených návrhů pak připadá na odsouzené muže, kteří vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody a byli zařazeni do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení; poměrně nízký podíl z této kategorie připadá na odsouzené muže zařazené do věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení a úplně nejnižší na odsouzené muže zařazené do věznice se zvýšenou ostrahou. Obecně je z těchto statistik rovněž patrné, že podíl žen na páčání trestné činnosti je ve srovnání s podílem mužů značně nižší. Například za rok 2021 činil počet vyhovených návrhů u žen zařazených do věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení 127, dále počet 166 připadal na vyhovené návrhy u žen zařazených do věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení a počet

135 na vyhovené návrhy u žen zařazených do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení. Tato čísla se u jednotlivých zkoumaných let liší nepatrným způsobem.

Současně však rigorózní práce popisuje tzv. dotazníkové šetření uskutečněné mezi soudci v roce 2017, jež bylo zaměřené na to, jaká kritéria jsou pro ně důležitá při rozhodování o podmíněném propuštění; dané výsledky šetření hodnotí rigorozant jako velmi užitečné, neboť udávají, která kritéria považují soudci při rozhodování za ta nejdůležitější, a naopak která považují za ta nejméně podstatná. Na základě toho byla přidělena nejvyšší váha následujícím pěti kritériím, a to riziko recidivy s průměrem 6,4 bodů; možnost resocializace s průměrem 6,2 bodů; kriminální kariéra s průměrem rovněž 6,2 bodů; chování ve výkonu trestu odnětí svobody s průměrem 5,8 bodů; povaha a závažnost páchané trestné činnosti s průměrem 5,1 bodů. Naopak nejnižší váha byla přidělena kritériu stanovení záruky s váhou 3,0 bodů a kritériu úroveň vzdělání a kvalifikace pachatele s váhou 2,7 bodů. Z provedeného dotazníkového šetření je patrné, že i jednotliví soudci považují otázku resocializace za významné kritérium.

Rigorózní práce měla za cíl komplexně popsat institut podmíněného propuštění a poukázat na jeho uplatnění v praxi, kdy v této souvislosti byla proložena určitými praktickými znalostmi získanými v rámci praxe rigorozanta a dále byla v této souvislosti provedena srovnávací analýza za roky 2019, 2020, 2021 a 2022. Vzhledem k tomu, že rigorozant působí v advokátní kanceláři, která mimo jiné poskytuje právní služby v oblasti trestního práva, pak měl tu možnost být účasten na případech z praxe, na kterých se podílel od samého počátku obhajoby, až do doby podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Rovněž předmětná analýza chtěla poukázat i na to, že represivní politika vůči jednotlivým odsouzeným není vždy tou nejvhodnější cestou. Naopak mírnější způsoby potrestání a důstojné zacházení s těmito odsouzenými se v praxi ukázalo jako mnohem účinnější nástroj vedoucí k naplnění požadované funkce trestního práva. Dle názoru rigorozanta prošla trestní politika ve své komplexnosti pozitivním posunem směrem k upřednostnění alternativních trestů a upevnování nepodmíněného trestu odnětí svobody jako prostředku *ultima ratio*. Je však nesporné, že v určitých případech je uložení nepodmíněného trestu naprostou nezbytností a nelze uvažovat o využití nějakého z alternativních trestů.

V současné době je v připomínkovém řízení přijetí novely trestního zákoníku, která by umožňovala uložit peněžitý trest samostatně, jelikož do teď byl peněžitý trest ukládán jako trest „doplňkový“. Dle názoru rigorozant to uleví přeplněným věznicím, protože právě naplněné kapacity věznic bylo také jedním z důvodů, proč byla přijata tato novela, a proč na tuto problematiku chtěl rigorozant poukázat touto prací. Nyní je praxe taková, že orgány činné

v trestním řízení jsou naučeni ukládat nepodmíněné tresty, případně tresty podmíněné, a tento trest doplnit trestem peněžitým. Předmětnou novelou trestního zákoníku by měly orgány činné v trestním řízení ukládat tresty v „opačném gardu“, tedy zvážit možnost uložení peněžitého trestu, jako trestu samostatného a případně poté uvažovat o uložení peněžitého trestu.

Seznam použitých zkratek

EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách
JVollzGB	Justizvollzugsgesetzbuch
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
ŘVTOS	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
SächsGVBl	Sächsisches Strafvollzugsgesetz
StVollzG Bln	Berliner Strafvollzugsgesetz
StGB	Strafgesetzbuch
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TR	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
ZVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

Komentáře a monografie

- AUEROVÁ, J., AUGUSTINOVÁ, P., BOHUSLAV, L., DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FENYK, J., HÁJEK, R., HERCZEG, J., KADLEC, J., KAISER, T., KANDALCOVÁ, A., KMEC, J., KOCINA, J., KOUŘIL, I. a kol. Trestní řád: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-1-31]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- BRUNOVÁ, Markéta. Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4.
- DE LA HAYE, Jacques Lesage. The abolition of prison. Chico: AK Press,
- DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. Trestní zákoník: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-1]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4926-9.
- SOCHŮREK, Jan. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. ISBN 978-80-7372-287-6.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 20231153.

Odborné články

- BIEDERMANOVÁ, Eva. Je možné resocializovat osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou standardizované programy zacházení účinné?. Trestněprávní revue, 2013, č. 7-8, s. 180–184.
- BURIÁNEK, Jiří, HULMÁKOVÁ, Jana, PODANÁ, Zuzana. Podmíněné propuštění z pohledu soudců – výsledky dotazníkového šetření. Trestněprávní revue, 2018, č. 10. , s. 229-233

- HANÁK, Marek. K souhrnné zprávě veřejného ochránce práv za rok 2001. Právní rozhledy, 2002, č. 6, s. 299-300.
- HULMÁKOVÁ, Jana. K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. Trestněprávní revue, 2017, č. 10, s. 234-238)
- KLABAČKA, Ondřej. Změny právní úpravy podmíněného propuštění od 1. 1. 2022. Právní rozhledy, 2022, č. 10.
- KOVÁŘOVÁ, Kateřina. Resocializace odsouzených k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Trestněprávní revue, 2017.
- LUKÁŠOVÁ, Marcela. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. Trestněprávní revue, 2020, č. 1, s. 23-28
- MIŠŮR, Peter. ÚS: Ke znaku „opětovného podmíněného propuštění“ z výkonu trestu odnětí svobody. Ius Focus, 13. 6. 2022.
- ROZUM, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, HULMÁKOVÁ, Jana, ŠPEJRA, Michal, ZHŘÍVALOVÁ, Petra. Faktory ovlivňující úspěšný výkon trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. Trestněprávní revue, 2021, č. 1, s. 37-41.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 22-36.
- ZHŘÍVALOVÁ, Petra, RASZKOVÁ, Tereza, NOVÁK, Petr. Možnosti boje proti hrozbě sociálního vyloučení osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Trestněprávní revue, 2022, č. 1, s. 46-56.

2 Seznam použitých internetových zdrojů

- ADVOKÁTNÍ DENÍK. *Počet alternativních trestů v Evropě roste, Česko je nad průměrem* [online]. 2019 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/05/21/pocet-alternativnich-trestu-v-evrope-roste-cesko-je-nad-prumerem/>
- COUNCIL OF EUROPE. *Covid-19 pandemic helped to reduce the prison population in Europe* [online]. 2022 [cit. 1.1.2024]. Dostupné z: https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a60a50
- ČESKÁ JUSTICE. *Otevřená věznice Jiřice, kde mají odsouzení volný režim, uspěla na evropské soutěži.* [online]. 2019 [cit. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska->

justice.cz/2022/07/otevrena-veznice-jirice-kde-maji-odsouzeni-volny-rezim-uspela-na-evropske-soutezi/

- JAKOUBKOVÁ, Alžběta. *Existuje ústavně zaručené právo na podmíněné propuštění?* [2021]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/existuje-ustavne-zarucene-pravo-na-podminene-propusteni>
- JOKL, Jiří. *Podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody* [online]. 2022 [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-ztrestu-odneti-svobody-115646.html>
- JOKL, Jiří. *Podmíněné propuštění z pohledu statistik* [online]. 2023 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné na následujícím odkazu: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-propusteni-z-pohledu-statistik-116759.html>
- JUSTICE. Obecné informace. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>
- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 14.06.2001 sp. zn. IV. ÚS 130/01 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2.2.2023]. Dostupné z: www.aspi.cz . ISSN 2336-517X
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistické údaje o stavu a složení vězňených osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc listopad 2022 [online]. 2019 [cit. 20. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2022/msh11-2022.pdf>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistická ročenka za rok 2019 [online]. 2019 [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2019.pdf>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistická ročenka za rok 2020 [online]. 2020 [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistická ročenka za rok 2021 [online]. 2021 [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

[jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf](https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf)

- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Statistická ročenka za rok 2022 [online]. 2022 [cit. 15. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. 2021 [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 [online]. [cit. 31.3.2024]. Dostupné z odkazu: https://justice.cz/documents/12681/762277/koncepce_do+roku_2015+%282%29.pdf/74d6fdaf-b5c0-4165-a853-efe2a84a68f6
- Zpráva z návštěv zařízení. [online] 2022. [cit. 30.3.2024] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Brozura%20vazebni%20veznice%2010-22%20online.pdf>
-

3 Seznam použitých právních předpisů

- Vláda: Důvodová zpráva k návrhu zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, č. 169/1999 Dz.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.
- Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.
- Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

- Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a některé další zákony.
- Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony)
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

4 Mezinárodní právní úprava

- Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězňenými osobami (Pravidla Nelsona Mandely)
- Protokol č. 78/2006 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání)
- Sdělení č. 169/1991 Sb., o uložení listiny o přístupu České a Slovenské Federativní Republiky k Opčnímu protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, sjednanému v New Yorku dne 16. prosince 1966.
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- Vyhláška č. 143/1988 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

5 Německá právní úprava

- Berliner Strafvollzugsgesetz (StVollzG Bln). [online] [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.berlin.de/justizvollzug/service/recht/gesetze/stvollzg-bln/artikel.521791.php>
- Gesetzbuch über den Justizvollzug in Baden-Württemberg (Justizvollzugsgesetzbuch – JVollzGB) [online] [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné na: https://www.landesrecht-bw.de/jportal/portal/t/aew/page/bsbawueprod.psml;jsessionid=1E856729ED99C26E4612904D3D3B0276.jp4?pid=Dokumentanzeige&showdoccase=1&js_peid=Trefferliste&documentnumber=1&numberofresults=412&fromdoctodoc=yes&doc.id=jlr-

[JVollzGBBW2009rahmen%3Ajuris-lr00&doc.part=X&doc.price=0.0&doc.hl=1#jlr-JVollzGBBW2009rahmen](http://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/12801-Saechsisches_Strafvollzugsgesetz#t7)

- Sächsisches Strafvollzugsgesetz (SächsGVBl) [online] [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné na: http://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/12801-Saechsisches_Strafvollzugsgesetz#t7
- Schweizerisches Strafgesetzbuch (StGB) [online] [cit. 10. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>

6 Seznam použité judikatury

Ústavní soud

- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. II. ÚS 243/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. III. ÚS 1735/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. III. ÚS 1250/12.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 2119/11.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. III. ÚS 75/13.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 4851/12.
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2015, sp. zn. III. ÚS 599/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. II. ÚS 810/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2020, sp. zn. I. ÚS 2595/20.
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 575/21.
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2022, sp. zn. I. ÚS 232/22.
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. III. ÚS 3588/22.

Nejvyšší soud

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022.
- Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 30.01.2018 sp. zn. 6 Tdo 1553/2016 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 25.02.2015 sp. zn. 7 Tdo 1608/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

- Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 26.07.2012 sp. zn. 6 Tdo 707/2012 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Evropský soud pro lidská práva

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 3. 2000, sp. zn. 35376/97.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 11. 2015, sp. zn. 35289/11.

7 Seznam ostatních zdrojů

- COUFALOVÁ, Radka. *Program zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody*. Brno, 2021. https://is.muni.cz/th/yynkq/Radka_Coufalova_-_diplomova_prace.pdf
- Doporučení Výboru ministrů č. Rec (87) 3 k Evropským vězeňským pravidlům
- Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům
- V rauši: Zpověď pašeračky drog z Ibizy [netflix]. Stuart Bernard. Velká Británie, 2021–2022
- Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 3. 8. 2021, sp. zn. 17/2021/NZ.

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Abstrakt

Cílem rigorózní práce bylo komplexně popsat institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, a to nejen z pohledu práva procesního, ale rovněž práva hmotného.

Institut podmíněného propuštění lze chápat jako výjimečný nástroj v rukou soudu, jenž umožňuje za splnění přesně vymezených zákonných podmínek podmíněně propustit odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody. Současně však lze tento institut charakterizovat jako motivační nástroj, neboť motivuje odsouzené k co nejlepšímu chování; nelze však hovořit o tom, že by odsouzený měl, ať už ústavní či podústavní, subjektivní právo na podmíněné propuštění.

Nezbytným předpokladem pro úspěšnost návrhu na podmíněné propuštění je splnění podmínek vymezených v ustanovení § 88 TZ, tedy všech materiálních a formálních. Při posuzování splnění materiálních podmínek však vždy bude záviset na konkrétním soudci a na jeho uvážení. Tento návrh mohou podat tři základní subjekty, a to sám odsouzený, státní zástupce nebo ředitel věznice, v níž se vykonává trest.

Rozhodování o podmíněném propuštění je svěřeno výhradně do rukou soudu, kdy z ustanovení § 331 odst. 1 TŘ a komentářové literatury vyplývá věcná a místní příslušnost tohoto soudu; je jím okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává. Rozhodnutí o podmíněném propuštění má formu usnesení, proti němuž je přípustná stížnost. V zásadě však TŘ rozlišuje dva režimy stížnosti, a to stížnost podanou proti rozhodnutí dle § 331 odst. 3 TŘ a stížnosti podanou proti ostatním rozhodnutím dle § 331 TŘ a rozhodnutím dle § 332 TŘ.

Nezbytnou součástí každého rozhodnutí o podmíněném propuštění je stanovení zkušební doby, jejímž cílem je „monitorovat“ odsouzeného a zjišťovat, zda po celou dobu vede řádný život, a zda u něj tedy skutečně došlo k dovršení nápravy a zda již není nutné přistupovat k dalšímu výkonu trestu.

Cílem rigorózní práce bylo mimo jiné poukázat na to, že represivní politika vůči jednotlivým odsouzeným není vždy tou nejvhodnější cestou. Naopak mírnější způsoby potrestání a důstojné zacházení s těmito odsouzenými se v praxi ukázalo jako mnohem účinnější. V zásadě i samotné podmíněné propuštění je dle názoru rigorozanta institutem, který je ve svém důsledku určitou alternativou a přispívá pozitivně k naplnění požadovaných cílů. V této souvislosti byly ze strany

rigorozanta rozpracovány určité hypotézy a bylo uvažováno rovněž o implementaci určitých benevolentnějších způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Klíčová slova: nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení, resocializace odsouzeného

Conditional release from imprisonment

Abstract

The aim of the thesis was to describe the institution of conditional release from imprisonment comprehensively, not only from the perspective of procedural law, but also from the perspective of substantive law.

The institute of conditional release can be understood as an exceptional instrument in the hands of the court, which allows for the conditional release of a convicted person from imprisonment under precisely defined legal conditions. At the same time, however, this institution can be characterised as a motivational instrument, since it motivates convicted persons to behave as well as possible; however, it cannot be said that the convicted person has a subjective right, whether constitutional or sub-constitutional, to be released on parole.

An essential prerequisite for the success of a motion for conditional release is the fulfilment of the conditions defined in Section 88 of the Criminal Procedure Code, i.e. all material and formal conditions. However, it will always depend on the individual judge and his discretion when assessing whether the material conditions have been met. This application may be submitted by three basic entities, namely the convicted person himself, the public prosecutor or the director of the prison where the sentence is being served.

The decision on conditional release is entrusted exclusively to the court, where the provisions of Section 331(1) of the Criminal Procedure Code and the commentary literature indicate the subject-matter and local jurisdiction of this court; it is the district court in whose district the prison sentence is served. The decision on conditional release takes the form of an order against which an appeal is admissible. An essential part of any decision on conditional release is the imposition of a probationary period, the purpose of which is to 'monitor' the sentenced person and to ascertain whether he is leading a proper life throughout the period and whether he has therefore actually reformed and whether it is no longer necessary to proceed to further execution of the sentence. In principle, however, the Criminal Procedure Code distinguishes between two modes of complaint, namely a complaint filed against a decision pursuant to Section 331(3) of the Criminal Procedure Code and complaints filed against other decisions pursuant to Section 331 of the Criminal Procedure Code and decisions pursuant to Section 332 of the Criminal Procedure Code.

The aim of the rigorous thesis was, among other things, to point out that a repressive policy towards individual convicts is not always the most appropriate way. On the contrary, milder methods of punishment and dignified treatment of these convicts have proven to be much more effective in practice. In principle, even conditional release itself is an institution which is, in effect, an alternative and contributes positively to the achievement of the desired objectives. In this context, certain hypotheses were elaborated by the rigorosant and the implementation of certain more benevolent methods of serving unconditional prison sentences was also considered.

Key words: unconditional imprisonment, conditional release, resocialisation of the convicted person